

TURGONYI ZOLTÁN

LECTORI SALUTEM

Tisztelt Olvasók!

Jelen számunkban, rendhagyó módon, egy olyan tanulmányt adunk közre, amely eredetileg nem a mi lapunk számára készült. Amint arról a hazai sajtóból a közelmúltban értesülhettünk, a Magyar Pszichiátriai Társaság által kiadott *Psychiatria Hungarica* 2022. évi 4. száma a gender problémaköréről szóló írásokat közölte, és Szilvay Gergely *A gender-elmélet kritikájának vázlat*a című tanulmányának is ezek között kellett volna szerepelnie. A két lektor az írást közlésre alkalmasnak találta, ám a szerkesztőbizottság egyes tagjai kifogásolták annak tartalmát. Tényi Tamás felelős szerkesztő ezért úgy döntött, hogy a publikálást elhalasztja, és a tanulmányt 2023-ban közli. Ezt azonban a Magyar Pszichiátriai Társaság vezetése (egy vitatott érvényességű szerkesztőbizottsági szavazásra hivatkozva) megakadályozta. Tényi Tamás ekkor tiltakozásképpen lemondott felelős szerkesztői tisztéről, és a Társaságból is kilépett.¹

A publikálás megtagadását nagyon sajnálatosnak tartjuk. A tudományos viták szabadsága, a különböző vélemények egymással való ütköztetésének lehetősége az egyik legalapvetőbb európai érték, amely ráadásul – korántsem mellékesen – a Nyugat (*eddigi*) sikerességének elengedhetetlen feltétele volt. Ám a kérdés jelentősége jóval nagyobb ennél, civilizációnk jövő sorsával is összefügg. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy a nyugati társadalom (és benne hazánk) számára életbevágóan fontos a jelenlegi demográfiai válság leküzdése. Korántsem mindegy tehát, hogy a szexualitás terén milyen normák és szokások válnak meghatározóvá az elkövetkezendő években, évtizedekben. Ezért higgadt, tárgyilagos és a kölcsönös tisztelet jegyében zajló dialógust kellene folytatni, amelynek eredményeképpen úgy tudjuk a hagyományos értelemben vett család (népesedési szempontból nélkülözhetetlen) intézményét megmenteni és a többség életformájaként megőrizni, hogy egyúttal lehetőség szerint figyelembe vesszük a más életformákat folytatók méltányolható szempontjait is. (Mindeközben természetesen az is elemi követelmény, hogy tartózkodjunk a kölcsönös gúnyolódástól és egymás szakmai vagy emberi hitelességének kétségbe vonásától.) E dialógus során észérveket kell használnunk. Sem mi, konzervatívok nem érhetjük be ehelyett csupán a vallásra vagy a hagyományra történő

¹ Az ügyről bővebben: Konopás Noémi, „Gendercenzúra”, *Mandiner*, 2023. június 5.; https://mandiner.hu/cikk/20230512_magyar_pszichiatriai_tarsasag_gender_cenzura; e cikkben további linkek találhatóak az esettel kapcsolatos egyéb írásokhoz.

hivatkozással (még kevésbé a pusztá felháborodással vagy szörnyülködéssel), sem pedig a másik oldal nem viselkedhet úgy, mintha álláspontja már teljesen bizonyított volna, evidenciaként lehetne kezelni, a vele szemben álló elméletek pedig nem lennének egyebek, mint az elnyomó struktúrákhoz való ragaszkodás megideologizálásai vagy különböző irracionális „fóbiák” kifejeződései, amelyekkel nem lehet érdemi vitát folytatni.

Szilvay Gergely tanulmánya ebben a tekintetben (is) kiváló. Világosan és indulatoktól mentesen előadott érvelései nem feltételezik valamely vallás elfogadását, a nem hívők számára is tökéletesen követhetőek. Messzemenően alkalmas lenne arra, hogy egy a genderről folytatott elmélyült párbeszéd kiindulópontjául szolgáljon. Bízunk benne, hogy a másik oldal is így látja, s ezért nem gyűlölködő megjegyzésekkel vagy elhallgatással fog rá reagálni.

A tanulmányt, tekintettel születésének körülményeire, ezúttal meghagyjuk eredeti alakjában, úgy, ahogyan a *Psychiatria Hungarica*-ban meg kellett volna jelennie, tehát a hivatkozások esetében sem a *Magyar Bioetikai Szemlé*-ben egyébként szokásos formát alkalmazzuk.

Mindaz, amit feljebb e tanulmányáról mondtunk, érvényes az ehhez hozzászóló Bánki M. Csaba *Fórum* rovatunkban közölt cikkére is, amely tömören, de nagyon világosan és szellemesen ad pozitív értékelést Szilvay Gergely írásáról, ez utóbbit ki is egészítve néhány további fontos gondolattal.

Reményeim szerint a baloldalon is akadnak olyan szerzők, akik elgondolkodnak a jelen számunkban olvasható vagy másutt közölt, hasonló szellemben érvelő írásokon, és akár érdemi válaszkísérleteket is megfogalmazznak. A dialógus a liberalizmusnak is elemi érdeke lenne. Hiszen vélhetőleg ennek hívei is olyan társadalmat akarnak, amely *tartósan – akár örökké – fennállva* képviseli (a lehetséges mértékben, saját fennmaradásának veszélyeztetése nélkül) a számukra kedves nyugati értékeket.² Az utóbbiak iránti elkötelezettséget a bevándorlók zömétől aligha várhatjuk, ezért elsősorban magának a nyugati gyökerű (vagy legalábbis nyugati módon szocializálódott) őshonos népességnek kellene gondoskodnia önnön reprodukciójáról, ehhez pedig nyilvánvalóan mindenekelőtt a feljebb már említett hagyományos értelemben vett családokra van szükség. Lehet persze, hogy a baloldal nem így látja, de akkor fejtse ki világosan, hogyan

² A *liberális* Raymond Aron írta 1976-ban (az 1965-ös *Tanulmány a szabadságjogokról* egy újabb kiadásához készített utószavában): „A társadalmaknak a túléléshez szükségük van az önreprodukcióra. Ha a születési arányszám három-négy éve megfigyelhető csökkenése folytatódna vagy fokozódna, a nyugati társadalmak – feltéve, hogy nem szeretnének elpusztulni – valószínűleg tennének valamit az erkölcsi lázadás vagy anarchia évtizede ellenében.” (Raymond Aron, *Tanulmány a szabadságjogokról*. Ford. Csizmadia Sándor. Raymond Aron Társaság – Tanulmány Kiadó, Pécs, 1994. 155.) A jeles francia gondolkodó figyelmeztetését a Nyugat, mint ma már látjuk, nem fogadta meg. (Vagy egyszerűen csak arról van szó, hogy a nyugati társadalmak valóban szeretnének elpusztulni?)

tartja lehetségesnek a demográfiai kihívások megoldását egy nem heteronormatív és nem cisznormatív társadalomban. (Ezt minden gúny nélkül, őszinte kíváncsisággal kérdezem, miközben azt is javaslom, hogy a hetero- és cisznormativitás melletti kiállást – egyebek között épp e demográfiai probléma felvetésének értelmes volta miatt – világosan különböztessük meg a homofóbiától, illetőleg a transzfóbiától.) A dialógusnak elsősorban éppen az ezzel kapcsolatos kérdésekről kellene szólnia. Ha pedig (potenciális) vitapartnereink ebben az egészben (tehát a nyugati civilizáció esetleges eltűnésében) *nem* látnak problémát, akkor *ezt* mondják meg nyíltan, hogy lássuk, vannak-e még egyáltalán közös céljai a két tábornak, van-e még miről beszélgetnünk, vagy immár valóban csak párhuzamos monológok lehetségesek! Ez utóbbi tragikus volna mindkét oldal – és az egész emberiség – számára.

TANULMÁNY

SZILVAY GERGELY

A GENDER-ELMÉLET KRITIKÁJÁNAK VÁZLATA

Összefoglaló

A gender-elmélet a testet és a nemi szerepeket radikálisan szétválasztó, a megtestesült emberi lény immanens értelmét és rendeltetését, valamint a „természetességet” tagadó emberkép, melynek vallói a társadalom egalitárius átalakításával szeretnék „felszabadítani” a nőket és a nem heteroszexuális embertársainkat. Ma legalább két variánsa van, az eredeti feminista és a nemi identitást központba állító. S persze egyes szerzői különféle kérdésekben mérsékeltebb vagy radikálisabb álláspontot foglalnak el (klasszikusa ennek a természet/környezet-vita).

A gender-elmélet kritikájának emberképe a klasszikus antropológián és a természettörvény tanán nyugszik. Esszencialista, a testet és lelket egységnek tekinti, magából fakadó értelmet tulajdonít az embernek, számol szervei és szervezete funkcionalitásával. A nemi szerepeket a tudomány eredményeivel összhangban részben biológiai eredetűnek tekinti. Ebből fakadóan ellenzi a „gender-identitások” teljes leválasztását a biológiai nemről, akárcsak a társadalom radikális egalitárius átalakítását.

Az alábbiakban először a filozófiai antropológia kérdéseit tárgyalom. Majd azt, lehet-e „rossz” (pontosabban: diszkrepáns) testbe születni, spektrum-e a nemi irányultság, mit kezdjünk a gender-identitásokkal, binárisak-e a biológiai nemek, veleszületett-e bármilyen nemi irányultság vagy identitás; hozzászólok a reintegratív terapiák és az örökbefogadás kérdéséhez. Végül kitérek a természet/környezet vitára, a *gender mainstreaming*re és a tudomány korlátjainak kérdésére.

Kulcsszavak: feminizmus, gender-elmélet, nemi szerepek, LMBTQ, szexualitás, antropológia

A gender-elmélet és a klasszikus filozófiai antropológia

A gender-elmélet a feminizmus második hullámát elindító szerzők munkáiban gyökerezik, *locus classicus*a pedig Simone de Beauvoir *A második nem* című munkájában található. Eszerint „az ember nem nőnek születik, hanem azzá válik”, és „nem határozza meg önmagában sem biológiai, sem pszichikai, sem gazdasági végzete; az emberiség egész múltja és jelene alakította azzá, aki”.¹ Egy szótári definíció a „gender- és queer-elmélettel” (így, egyes számban) kapcsolatban² azt írja, hogy Beauvoir „összefoglalja a konstrukcionista látásmódot: hogy biológiánknak, testünknek és testi működésünknek nincs magából fakadó, eredendő értelme; hanem azt értékrendszerek írják elő és értelmezik a társadalom számára. A legtöbb feminista számára ez a női mivolt és a nőiség »természetességére« vagy az esszenciális minőségeire való utalások teljes megtagadását jelenti, és ehelyett azt hangsúlyozzák, hogy mindaz, aminek köze van a nemi szerepek különbségeihez, társadalmi konstrukció, amely azért jött létre, hogy a privilegizált férfiak hatalmi helyzetét fenntartsa.”³

A gender-elmélettel kapcsolatban gyakori kifogás, hogy ilyesmi nem is létezik – vagy épp hogy többféle létezik, és nem beszélhetünk egy átfogó gender-elmületről. Ezzel szemben megállapíthatjuk, hogy különféle irányzatai, megközelítései ellenére beszélhetünk gender-elmületről (ahogy beszélhetünk például kereszténységről, konzervativizmusról vagy neoliberalizmusról is annak ellenére, hogy ezeknek is számos irányzata van), ahogy az általánosítás is jogos eljárás.⁴ A gender-elmélet a feminizmus antropológiája, és a feminizmus szerves részét képezi. Logikailag minden, a nemiséggel és nemi szerepekkel kapcsolatos elméletet lehetne a genderről szóló elmületnek nevezni, ám történetileg úgy alakult, hogy ezt a specifikus felfogást nevezzük így.

Ez az emberkép pedig, mint a két fenti idézetből is kiderül, a test és lélek (pontosabban a test és a személyiség, az „én”, a nemi szerepek,) radikális elválasztásán alapszik. Lehet, hogy ez az elválasztás nem szándékos, akár reflektálatlan és akaratlan, de a gender-elmélet és a feminizmus kritikusai (például Roger Scruton vagy Ryan T. Anderson) megegyeznek abban, hogy a Beauvoir által meghatározott antiesszencialista és konstrukcionista álláspont logikai kényszerűségből fakadóan képviseli az antropológiai dualizmust.⁵ Elismerve,

¹ SIMONE DE BEAUVOIR: *A második nem*. Budapest: Kossuth, 1969: 197.

² MALPAS S, WAKE P (eds.): *The Routledge Companion to Critical Theory*. London-New York: Routledge, 2006: 102-114.

³ Uo. 106.

⁴ WEAVER, R: 1989: *The Southern Tradition at Bay*. Washington, D.C.: Regnery Gateway, 1989: 14.

⁵ SCRUTON, R: *Sexual Desire. A Philosophical Investigation*. London-New York: Continuum, 2006: 253-283. ANDERSON RT: *Harryból Sally*. Válasz a „transznemű pillanatra”. Budapest: MCC Press, 2022: 225-242.

hogy a konstrukcionizmusnak is vannak fokozatai,⁶ a kritikusok úgy gondolják, hogy a feminizmus konstrukcionista személyiségképe téves. A kritika szerint van állandó emberi természet, az embernek van esszenciája, teste és lelke egybefonódik, azaz megtestesült lény, testi valója pedig nem pusztán értelmetlen anyaghalmoz, hanem értelmesen elrendezett szervezet, melynek van magából fakadó rendeltetése. Azaz az embert természetéből fakadóan teleologikusan kell értelmezni.

A gender-elmélet kritikája egyrészt annak emberképét bírálja, másrészt annak tágabb elméleti keretrendszerét sem fogadja el.⁷ Realista ismeretelmélete és emberképe élesen szemben áll a posztmodern irányzatok (főleg a posztstrukturalizmus és a dekonstrukció) radikális szkepticizmusával, és a *standpoint theory* episztemológiai alapállását sem fogadja el.⁸ Frenyó Zoltán úgy fogalmaz: „az emberi természetnek van lényeglátó képessége, ami egyrészt a mindennapi tudatban, másrészt a metafizikai szemléletben érvényesül”.⁹

Ez a klasszikus emberkép, mint említettem, esszencialista, azaz úgy tartja, van az embernek szubsztanciája, lényege. Platón kérdése: „hogyan is lehetne az, ami soha sincs ugyanúgy, egyáltalán valami?”¹⁰ Arisztotelész válasza: egy létező lényege csak változatlan lehet; létrejöhet és elmúlhat, de nem változik.¹¹ Ezt a valamit az ember esetében a klasszikus antropológia léleknek nevezi, amely – egy kortárs definíciót megidézve – „egy élő létező élő műveleteinek formális oka (szemben a tényleges okával), olyan műveleteknek, mint a növekedés, táplálkozás, észlelés; és (az emberi lényben) az értelem és akarat. A műveletek tényleges oka, tárgyunk szempontjából, ami ezeket a műveleteket végzi, az élő szervezet mint egész. Így az emberi lény nem egy lélek, amely használja a testet vagy abban lakik, hanem lélek és test egysége (ha a test az emberi lény felépítésének anyagi komponenseire utal).”¹² Azaz ez az emberkép nem pusztán esszencialista, hanem ellenzi a „szubsztanciadualizmust” is (avagy „gnosztikus”,

Ugyanez a katolikus egyház álláspontja és kritikája: A Katolikus Nevelés Kongregációja: „Férfinak és nőnek teremtette őket” – A „GENDER a nevelésben” kérdésben folytatandó dialógus szolgálatára. Budapest: Szent István Társulat, 2022.

⁶ BALL C: *The Morality of Gay Rights: An Exploration in Political Philosophy*. London: Routledge, 2002: 388-410.

⁷ Lásd pl.: PLUCKROSE H, LINDSAY JA: *Cynical Theories: How Activist Scholarship Made Everything about Race, Gender, and Identity, And Why This Harms Everybody*. Durham: Pitchstone Publishing, 2020. SCRUTON R: *Futóbolondok, csalók, agitátorok. Az újbóloldal gondolkodói*. Budapest: KKETTK, 2019. DELSOL C: *A világ gyűlölete. Totalitarizmusok és posztmodern*. Budapest: Typotex, 2020. ROKAY Z: *Filozófiai antropológia*. Budapest: Szent István Társulat, 2000.

⁸ Lásd pl.: CHESTERTON GK: *Aquinói Szent Tamás*. Budapest: Szent István Társulat, 1986: 61.

⁹ FRENYÓ Z: *A filozófia tankönyve*. Budapest: Szent István Társulat, 2016: 313.

¹⁰ PLATÓN: *Kratülosz*. 439e-440a.

¹¹ ARISZTOTELÉSZ: *Metafizika*. 993b-1075a.

¹² LEE P, GEORGE RP: *Body-Self Dualism in Contemporary Ethics and Politics*. Cambridge University Press, 2009: 67.

„karteziánus” dualizmust, amelyet többek közt Platón, Descartes¹³ és bizonyos értelemben Kant¹⁴ is képviselt), a testet és lelket egy szubsztanciának tartva.¹⁵ A feminizmus gender-elméletben megnyilvánuló emberképe abban hasonlatos eme szubsztanciadualizmushoz, hogy elválasztja a testet és lelket, de annyiban még tovább megy, és különbözik tőle, hogy magában a szubsztanciában sem hisz (antiesszencialista), az elválasztás pedig minden korábbinál élesebb. A metafizikai értelemben vett lélek persze nem egyenlő a személyiséggel vagy a nemspecifikus tulajdonságokkal, így elfogadása nem ellenkezik azon meglátással, hogy utóbbiak legalábbis részben konstrukciók, és való igaz, hogy a nyugati ember önképe is változik az idők folyamán.¹⁶ Ugyanakkor az identitással kapcsolatos kortárs problémáink (önazonosság és változás) jelentős részben a lélek, mint stabil és változatlan „énmag” elvetésével kezdődtek; és tulajdonképpen a lélek melletti új érveléssel is oldhatóak meg (ahogy teszi azt például az amúgy karteziánus dualista Richard Swinburne).¹⁷

Nemhiába kritizálja Roger Scruton a szexuális vágyról szóló monumentális munkájában azzal Beauvoirt, hogy Kanthoz hasonlóan ignorálja a testet, minthogy a személy méltósága szempontjából esetlegesnek tekinti – holott nem az. Mivel megtestesült lények vagyunk, testünk lényegileg hozzánk tartozik, azaz a test (még hozzá személyenként egy bizonyos, konkrét test) az emberi lét konstitutív eleme, amely nélkül nem léteznénk.¹⁸ Ez pedig nem érzések függvénye, hanem tértől és időtől független, objektív igazság. Elég egyértelmű ez abból, hogy ha a testünk megszűnik működni, akkor meghalunk (az örök életet valló kereszténység pedig vallja a test feltámadását is). Másik, hétköznapi bizonyítéka mindennek a pszichoszomatikus tünetek léte.

Realizmus és konstrukcionizmus

A társadalmi konstrukcionizmusnak természetesen számos jogos megállapítása van, ugyanakkor akármilyen divatos is a társadalomtudományok területén, kritikái is léteznek. Ez a kritika részben logikai ellentmondásokra mutat rá,

¹³ DESCARTES R: Értekezés a módszerről. Kolozsvár: Kriterion, 2002: 104-105.

¹⁴ A fiatal Kant még elfogadja e metafizikai dualizmust; később más értelemben nevezhető dualistának.

¹⁵ Locus classicusok: ARISZTOTELÉSZ: De anima. AQUINÓI SZENT TAMÁS: Summa Theologica I, q76 a 1; Summa Contra Gentiles II, cc. 56-59, 68, 70. Comm. de anima, II, 1. 4. III, 1. 7.; De spiritualibus creaturis, a 2.; De anima, a. 1-2. Nagyon röviden összefoglalja a tomista álláspontot: RIPPERGER C: Introduction to the Science of Mental Health. Sensus Traditionis Press, 2013: 14. Magyar összefoglaló: BOLBERITZ P, GÁL F: Aquinói Szent Tamás filozófiája és teológiája. Budapest: Ecclesia, 1987: 40-59. 113-130.

¹⁶ TRUEMAN CR: The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism, and the Road to Sexual Revolution. Wheaton: Crossway, 2020. Uő.: Strange New World: How Thinkers and Activists Redefined Identity and Sparked the Sexual Revolution. Crossway, 2022.

¹⁷ SWINBURNE R: Are We Bodies or Souls? Oxford University Press, 2019.

¹⁸ SCRUTON 2006.

részben nem fogadja el a posztmodern nyelvelméletét, mely szerint a nyelv eltakarja/eltorzítja/létrehozza a valóságot. Ehelyett azt állítja, hogy ugyan léteznek teremtő nyelvi cselekedetek, de a nyelv elsősorban leírja a valóságot, amely hozzáférhető és megismerhető (még ha nem is ismerhető ki teljesen); s ez igaz a szellemi valóságra is. A nyelv ráadásul nem zárt rendszer, hanem alakítható (alakítjuk is). Emellett a konstrukcionizmus kritikája azt állítja, hogy nem „minden” társadalmi konstrukció az emberi életvilágban, hanem léteznek prepolitikai, társadalom előtti létezők és tényezők, mint például maga az ember, a férfi és a nő, vagy épp a család.¹⁹

A konstrukcionizmus a tudatból (elméből) indul ki, és a felvilágosodás szkepszisének radikális változataként az azon kívüli társadalmi-szellemi világot lényegében megismerhetetlennek tartja, ezért valamely uralkodó osztály hatalmi biztosítékaként, elmekonstrukcióként tekint rá (habár a posztmodern ontológiai relativizmus gyökerei legalább 2400 évesek). A gender-elmélet általam vázolt kritikájának elméleti keretrendszere, mely ehhez képest realista, ezt nem fogadja el.²⁰ Még messzebből közelítve: a modern-posztmodern elméletek szerint a világegyetem káosz, azaz jelentés nélküli anyaghalmoz, melyben az ember idegen – ezért meg sem ismerheti. Viszont úgy alakítja, ahogy akarja, mivel nincsenek külső szabályok és korlátok (poetikus világkép). A klasszikus felfogás szerint a világegyetem rendezett hely, kozmosz, melyben a létezők jelentéssel bírnak, létüknek célja van. Az ember az értelmes világ értelmes része, nem idegen a káoszban, ezért képes azt megismerni és értelmezni, viszont el kell fogadnia a kozmosz rendjét, az emberen kívül álló korlátait és szabályait (mimetikus világkép).²¹

Mindez nem jelenti azt, hogy a gender-elmélet kritikája ne adhatna részben igazat a konstrukcionizmusnak. De inkább csak kiegészítés- és finomításképp: a nemi szerepek társadalmilag formáltak, de nem pusztán társadalmi konstrukciók.²² Mivel az emberi természetet megismerhetőnek (történelem, tapasztalat, filozófiai vizsgálódás) és állandónak tartja, valamint rendeltetést tulajdonít neki, ezért – az ember javát keresve – azt állítja, hogy a különféle „konstrukciók” nem egyenértékűek, azaz életvilágunkat, társadalmainkat az emberi természettel és az ember rendeltetésével összhangban kell „megkonstruálnunk”. Azaz a gender-

¹⁹ A mérsékelt konstrukcionizmust elfogadja, a radikálisat kritizálja: COLLIN F: *Social Reality*. Routledge, London-New York, 1997. Lásd még: SEARLE JR: *Elme, nyelv és társadalom. A való világ filozófiája*. Budapest, Vince, 2000.

²⁰ GILSON É: *Methodological Realism*. San Francisco: Ignatius Press, 2011. *Thomist Realism and the Critique of Knowledge*. San Francisco: Ignatius Press, 2012.

²¹ BRAGUE R: *Curing Mad Truths: Medieval Wisdom for the Modern Age*. University of Notre Dame Press, 2019: 47-50. TAYLOR C: *Sources of Self: The Making of Modern Identity*. Cambridge University Press, 1989. UŐ: *A Secular Age*. Harvard University Press, 2007.

²² ANDERSON 2022: 225.

elmélet kritikája normatív igényű – habár a normativitás a gender-elméletre is igaz (hiszen morális okokból a társadalom radikális átalakítását tűzi ki célul, lásd *gender mainstreaming*). Mindenesetre a posztmodern feleslegesen szünteti meg azt a lételméleti-ismeretelméleti stabilitást, amelyet az ember alapvető mentális jóléte igényel.

Teleologikus emberkép és természettörvény

De mi az, hogy az embernek „rendeltetése” van? A keresztények erre azt mondanák, hogy az ember rendeltetése az üdvösség. Arisztotelész azt mondaná, hogy az eudaimónia, azaz a közösségben elért kiteljesedés, boldogság. Ha azonban empiristábbak és modernebbek akarunk lenni, és még keresztények sem vagyunk, akkor is van értelme a rendeltetésszerűség meglátásának, akár pusztán az emberi test vonatkozásában is. Egy egyszerű, hétköznapi példával élve: ha veszek egy mosógépet, akkor annak van használati utasítása. Ha nem ennek megfelelően használom, akkor könnyen lehet, hogy a mosógép elromlik. Azaz a mosógép nem értelmetlen anyaghalmoz, hanem létének célja van, és ez meg is határozható. A nem rendeltetésszerű használat pedig visszaüt. Ha a mosógép gyári hibás, akkor az nem egy alternatív mosógép, hanem rossz mosógép. Azaz a létezőknek van „működési normalitása”,²³ ha tetszik, funkcionalitása. Ez szabad akaratunkból fakadóan megszeghető, de ennek ára van (a szabad akarat pedig nem szemfényvesztés, nem vagyunk a struktúrák és neurobiológiai folyamatok teljes foglyai²⁴).

Ha az emberi természet állandó, az embernek pedig rendeltetése van, akkor a feminizmus és a posztmodern azon megállapításaival szemben, amelyek a természet fogalmát csak performatív csalásnak és elnyomó normakonstrukciók elkendőzésének tekintik, komolyan vesszük azt. Azonban ez a természet-fogalom nem keverendő össze a természetesség elképzelésével vagy valamiféle romantikus, naturalista természetfogalommal, mivel itt valaminek a „természete” annak lételméleti struktúráját jelenti.²⁵ Ez nem jelenti azt, hogy az ember ne tudna alkalmazkodni és alakulni a történelem folyamán: „az ember és az emberiség történetisége okán egzisztenciájában kulturálisan változik, amit a szociológia és a kulturális antropológia empirikus eszközeikkel mérni tudnak, azonban az ember ontológiai struktúrájában, azaz természeti lényegében nem változik”.²⁶ Ez a

²³ TURGONYI Z: *Etika*. Budapest: Kairosz, 2012: 11-20.

²⁴ LEE-GEORGE 2009. 52-67. SWINBURNE R (ed): *Free Will and Modern Science*. British Academy, 2011. UÓ: *Mind, Brain, and Free Will*. Oxford University Press, 2013. MOLNÁR AK: *A tanácskozó demokrácia és a megváltó csevegés*. Budapest: NKE – Molnár Tamás Kutató Központ, 2014: 96-97.

²⁵ FRIVALDSZKY J: *Természetjog - eszmetörténet*. Budapest: Szent István Társulat, 2001: 316-331.

²⁶ FRIVALDSZKY J: *A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok avagy a jog relacionális jellegének prototípusai?* *Iustum Aequum Salutare* 2008; 4/3: 5-30.

megállapítás szemben áll Simone de Beauvoir élettársával, Jean-Paul Sartre-éval, aki szerint „az ember nem definiálható [...]. Nincs emberi természet. [...] Az ember semmi más, mint amivé önmagát teszi.”²⁷

Az, hogy mi köze ennek a nemi szerepek és „társadalmi nemek” kérdéséhez, könnyen belátható. A feministák azért szoktak ódzkodni a rendeltetés emlegetésétől, mert attól tartanak, hogy azt a nőkre nézve a kötelező anyaságra és a „konyhába való visszaküldésre” fordítják le a gyakorlatban. Ez azonban egyáltalán nem szükségszerű, és régóta nem is meghatározó értelmezés. Még Szent Tamás is úgy gondolta, hogy „az ember azt is belátja, hogy a saját fajtáját csak szaporodás útján tudja fenntartani (hiszen erre is a természet készíti), ám ez utóbbi törvény, a teljesítést illetően, csak az »általános« és a »sok« esetre vonatkozik, de nem minden egyes emberre, aki e törvénynek, legalábbis elvileg, alá van vetve”.²⁸ Emellett pedig nemcsak a nők hivatása az anyaság, hanem a férfiaké is az apaság. Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy egyféle tevékenységre lennének hivatottak, és valószínűleg lehetetlen teljes listát adni mindarról, ami összhangban van az ember rendeltetésével. Bizonyosan lehet azonban pár dolgot mondani, ami nincs vele összhangban.

Nem mondhatjuk azt sem, hogy a rendellenességek vagy a fogyatékoságaink pusztán alternatív életmód lennének, és csak az egészségesek medikalizálták azokat („able-ism”). E sorok szerzője szemüveges; nem pusztán alternatívan működő, nemnormatív szeme van, amit medikalizált a jól látók társadalma, hanem rossz a szeme. A „jó szem” nem társadalmilag konstruált norma, hanem megtestesülésünkéből fakad. Ez akkor is igaz lenne, ha a szerző látásproblémája veleszületett lenne.

Azaz „egy szervnek meghatározó jellemzője a szervezet: egy entitás különböző szerveinek feladata, hogy együttműködjenek az egész entitás jóléte érdekében”.²⁹ A szerveink tehát a szervezet egészségéért vannak, reprodukív szerveink pedig egy még nagyobb jóért: a férfi és nő szexuális egyesüléséért, az örömszerzésért és az élet továbbadásáért. A nem mint állapot a test ilyenfajta szervezethez és célra orientáltságának megnyilvánulása. Ha egy szerv (legyen az a szem, a fül vagy a nemi szervek) nem felel meg ennek, nem, vagy csak részlegesen tudja teljesíteni feladatát, akkor ez nem pusztán önkényes társadalmi konstrukciók által el nem ismert eltérés, különbség, egyenlő értékű alternatíva, hanem „működési hiba”, rendellenesség.

²⁷ SARTRE JP: Exisztencializmus. Budapest: Magyar Központi Híradó, 1947: 36-37.

²⁸ BOLBERITZ-GÁL 1987: 140.

²⁹ CONDIC ML, CONDIC SB: Defining Organisms by Organization. National Catholic Bioethics Quarterly, 2005; 5: 331-353.

Ez egyebek között azért fontos, mert ennek figyelmen kívül hagyása élteti a „veleszületettség” normának való tekintése körüli félreértéseket, és azt, ahogy a transzmozgalom politikai céljainak elérése érdekében felhasználja az interszexualitás problémáját. Jillian Todd Weiss úgy fogalmaz: szerinte a heteronormatív és bináris társadalom „medikalizálja”, orvosi esetté nyilvánítja az interszex embereket, mintha „abnormálisak” lennének. Weiss szerint az „esszencialistáknak” el kell dönteniük, hogy milyen úton érvelnek: ha a nemi szervek a fontosak (veleszületettség), akkor nem lehet azokat kijavítani, ha viszont ki lehet őket javítani, akkor el kell ismerni, hogy a biológiai nem nem feltétlenül azonos a társadalmi nemmel, és akkor máris megkérdőjeleztük a „fizikai nemet mint bináris rendszert”, hiszen kiderült, hogy veleszületettségi alapon mégsem csak két nem van.³⁰

Amit azonban Weiss kihagy a képletből, az a rendeltetés és a működési normalitás; ha tetszik, a használati utasítás. A puszta veleszületettség még nem alkot normát önmagában, az egész ember saját természete szerint való, rendeltetészerű „működése” ad normát, amit jelentősen meghatároz biológiai valónk; de léteznek születési rendellenességek, amelyek felismerhetőek, hiszen tudjuk, hogyan is működik az ember. Így aztán nem létezik „harmadik nem” sem, és nem dekonstruálódott a nemi binaritás valósága. Ráadásul a transzneműek jellemzően nem interszexek – interszex embertársainkat, akiknek az arányszámát manipulatíván felnagyítják, csak a „nemi binaritás” kikezdésére szeretnék felhasználni.³¹

„Rossz” testbe születni?

A feministák egy része is szembekerült a transzmozgalommal, a nehezen kivívott nőjogok elorzójának tartva azt. A feminizmus elméleti szinten azért áll szemben a transzmozgalommal, mert az paradox módon mégis esszencialista, amikor veleszületett nemről beszél, mely ellentétes a biológiai nemmel (mintha a testünkkel ellentétes nemű lélekkel születnénk). Azonban a transzmozgalom dualizmusát a feminizmustól kölcsönözte. Érdekes módon mára elérkeztünk oda, hogy gender-elméleten egyre több feminista a transzmozgalom emberképét érti, nem a sajátját (bár mindkettő dualista). A jelen sorok szerzője által képviselt felfogás viszont azt mondja, hogy ugyan az embernek van esszenciája, ám énjének a neme nem lehet ellentétes a biológiai nemével, hiszen a nemet eleve mindenestül testünk határozza meg.

³⁰ WEISS JT: The Gender Cast System: Identity, Privacy, and Heteronormativity. *Tulane Journal of Law&Sexuality* 2001; 10: 123-186.

³¹ SZILVAY G: A gender-elmélet kritikája. 2021: 273-278.

A transzmozgalom ontológiáját számos ellentmondás feszíti: „Ha a gender társadalmi konstrukció, hogyan lehet a nemi identitás velünk született és megváltoztathatatlan? Miképp lehetséges, hogy valakinek az identitása egy társadalmi konstrukciót illetően már az anyaméhben, biológiailag meg van határozva? Miképp lehetséges, hogy valakinek az identitása egy örökké változó társadalmi konstrukciót illetően megváltoztathatatlan? Ha a nemi identitás velünk született, hogyan lehet mégis fluid?” Sőt, azt a kérdést is feltehetjük: honnan tudja valaki, aki biológiailag férfi, hogy milyen „érzés” nőnek lenni, és fordítva? (Tekintve, hogy ez az érzés eleve nem hozzáférhető a számára.) Aztán: „Miért tenne férfivá valakit az, hogy férfinak érzi magát (bármit is jelentsen ez)? Miért az érzelmeink határozzák meg a valóságot a nemiség kérdésében, ellentétben szinte minden mással? Érzelmeink nem határozzák meg a korunkat vagy a magasságunkat. (...) Ha a magukat transzneműnek vallók olyan neműek, amilyenek vallják magukat, miért nem érvényes ez a lét más aspektusaira is? (...) Miért fogadjuk el a transzneműek valóságát, ha nem fogadjuk el a transzrasszúak, a transzfajúak vagy a transzrokkantak valóságát?”³²

Ugyan bizonyítékként szívesen idéznek néhány, a tudományos fősodorból kilógó agy kutatást, melyekből azt olvassák ki, hogy azok szerint a transzneműeknek úgymond ellenkező nemű agya van,³³ ám ezek – jelenti ki Paul McHugh és Lawrence Mayer – „módszertanilag limitáltak, inkonkluzívak, és néha ellentmondásosak”. De ha nem így volna, akkor sem volnának elegendőek ahhoz, hogy demonstrálják: „az agystruktúra inkább az oka, nem pedig a következménye” a transznemű viselkedésnek.³⁴ Hozzátehetjük: ellentmondás feszül a „nincs nemspecifikus agy”, avagy „a nemi szerepeknek nincs veleszületett oka”, illetve a „transzneműeknek ellenkező nemű agya van, és ebből következik transz identitásuk” állításai között. Viszont egyik sem igaz: a férfi és

³² ANDERSON 2022: 82-83.

³³ BOSTWICK JM, MARTIN KA: A Man’s Brain in an Ambiguous Body: A Case of Mistaken Gender Identity. *Am J Psychiatry*, 2007; 164: 1499–1505. RAMETTI G, CARRILLO B, GÓMEZ-GIL E, JUNQUE C, SEGOVIA S, GOMEZ Á ÉS MTSAI: White matter microstructure in female to male transsexuals before cross-sex hormonal treatment. A diffusion tensor imaging study. *J Psychiatr Res*, 2011; 45: 199–204. UŐK: The microstructure of white matter in male to female transsexuals before cross-sex hormonal treatment. A DTI study. *J Psychiatr Res*, 2011; 45: 949–954. SANTARNECCHI E, VATTI G, DÉTTORE D, ROSSI A: Intrinsic Cerebral Connectivity Analysis in an Untreated Female-to-Male Transsexual Subject: A First Attempt Using Resting-State fMRI. *Neuroendocrinology*, 2012; 96: 188–193. KU HL, LIN CS, CHAO HT, TU PC, LI CT, CHENG CM ÉS MTSAI: Brain Signature Characterizing the Body-Brain-Mind Axis of Transsexuals,” *PLoS One* 8, 2013; 7: e70808. BERGLUNG H, LINDSTRÖM P, DHEJNE-HELMY C, SAVIC I: Male-to-Female Transsexuals Show Sex-Atypical Hypothalamus Activation When Smelling Odorous Steroids. *Cerebral Cortex*, 2008; 18: 1900–1908.

³⁴ MCHUGH P, MAYER L: Sexuality and Gender. Findings from the Biological, Psychological, and Social Sciences. *The New Atlantis*, 2016; 50: 104. Lásd még ismeretterjesztő jelleggel az Oxford University evolúcióbíológus doktoranduszának cikkeit: PASTERNAK E: You can’t be born in the wrong body. [Url: https://unherd.com/2022/05/you-cant-be-born-in-the-wrong-body/](https://unherd.com/2022/05/you-cant-be-born-in-the-wrong-body/). Elérés: 2022. május 11. Life is diverse — so what? [URI: https://thecritic.co.uk/life-is-diverse-so-what/](https://thecritic.co.uk/life-is-diverse-so-what/). Elérés: 2022. május 11.

női agy markánsan különbözik, és jelentős részben ebből fakadnak a nemileg specifikus viselkedésminták.³⁵

Robert P. George úgy fogalmaz: „a nem megváltoztatása metafizikai lehetetlenség, mégpedig azért, mert biológiai lehetetlenség is egyben”.³⁶ Christopher Tollefsen azt mondja: „minden műtéti próbálkozás arra, hogy megváltoztassuk valakinek a nemét, szükségszerűen maga után vonja azon testi kapacitások megcsökkentését, amelyek meghatározzák valódi nemét”.³⁷ Lawrence Mayer epidemiológus és biostatistikus szerint pedig „tudományos szempontból a transznemű férfiak biológiailag nem férfiak, ahogy a transznemű nők sem nők biológiailag.”³⁸ Paul McHugh professzor azt írja: „a transznemű férfiak nem válnak férfivá és a transznemű nők sem válnak nővé”, hanem „maszkulinizált nővé és feminizált férfivá” válnak.³⁹ A nemi szervek átműtéssel való imitálása nem teremt ellenkező nemű egyént, ahogy nem teremt új nemi szervet sem, akármennyire sikerült is látszatra az utánzás. Ezen az sem változtatna, ha lehetséges volna a nemiszerv-átültetés, mivel egy férfi nemi szerv „nem tud integrálódni egy biológiai organizmusba, aminek működése gyökeresen női, és fordítva”.⁴⁰ Patrick Lappert úgy fogalmaz: van, amit vissza tud alakítani egy megbánt műtét után, de például „egy maszekatómiát nem tudok visszafordítani. Csak annyit tudok tenni, hogy új emlőt alakítok ki mesterségesen, de az nem mell. Az egy csomó a mellkasodon, ami úgy néz ki, mint egy mell”. Azaz „a természetes kapacitásról teljesen megfélekedni olyan volna, mintha egy kék szemet kívánó illetőnek kivennénk a szemeit és kék üvegszemeket tennénk a helyükre. Most kék szemei vannak, csak épp azok nem működnek.”⁴¹ Azaz az átalakított szervek csak látszólag olyanok, mint a kívánt szervek; funkcionálisan, lényegileg nem azok. A péniszutánzat nem pénisz; a vaginautánzat sem vagina; a mellutánzat sem mell.

McHughék konklúziója szerint „a hipotézist, mely szerint a nemi identitás veleszületett, fix tulajdonsága az embernek, oly módon, hogy az független a biológiai nemtől – azaz hogy egy személy lehetne »női testbe zárt férfi« vagy »férfi testbe zárt nő« – nem támogatja semmilyen tudományos bizonyíték.”⁴²

³⁵ BRIZENDINE L: A férfi agy. Budapest: Libri, 2015. A női agy. Budapest: Libri, 2016.

³⁶ GEORGE RP: Gnostic liberalism. First Things, 2016. december. Url: <https://www.firstthings.com/article/2016/12/gnostic-liberalism>. Elérés: 2022. április 24.

³⁷ TOLLEFSEN CO: Sex Identity. Public Discourse, 2015.07.13. Url: <https://www.thepublicdiscourse.com/2015/07/15306/>. Elérés: 2022. április 24.

³⁸ Nyilatkozat a U.S. District Court, Middle District of North Carolina előtt, 1:16-cv-00425-TDS-JEP ügy, K. bizonyíték. Idézi: ANDERSON 202.: 158.

³⁹ MCHUGH P: Transgenderism: A Pathogenic Meme. Public Discourse. 2015.06.10. Url: <https://www.thepublicdiscourse.com/2015/06/15145/>. Elérés: 2022. május 6.

⁴⁰ TOLLEFSEN 2015.

⁴¹ SHRIER A: Visszafordíthatatlan károk. Budapest: MCC Press, 2022: 222-223.

⁴² MCHUGH-MAYER 2016: 8.

Mindezek nem pusztán elméleti megfontolások: az eddigi – nem túl sok – kutatási eredmény szerint az átműtöttek mentális problémái nem oldódnak meg a műtéttel⁴³ (egy jelentős javulást állító svéd kutatásról pedig kiderült, hogy tele van az eredményeit érintő csúsztatásokkal⁴⁴), s az sem biztos, hogy egyéb problémáikat „transzneműségük” okozta, hanem lehetséges, hogy mentális problémáik okozzák „transzneműségüket” is, hiszen jelentős a komorbiditás.⁴⁵ Ráadásul még a tartós nemi diszfóriában szenvedőknél sem tudható előre, ki fogja megbánni az „átmenetet” (hormonterápia, „nemváltó” műtét),⁴⁶ miközben ha megbánja, a károk visszafordíthatatlanok.⁴⁷ A detranzíció problémáját azonban bagatellizálják, bár a klinikai tapasztalat szerint sokkal többen vannak, akiket érint, mint azt a kutatások feltételezik.⁴⁸ (A férfi Walt Heyer évtizedekig nőnek

⁴³ DHEJNE C, LICHTENSTEIN P, BOMAN M, JOHANSSON ALV, LANGSTRÖM N, LANDÉN M: Long-Term Follow-Up of Transsexual Persons Undergoing Sex Reassignment Surgery: Cohort Study in Sweden. *PLoS One*, 2011 6: e16885. KUHN A, BODMER C, STADLMAYR W, KUHN P, MUELLER MD, BIRKHAUSER M: Quality of life 15 years after sex reassignment surgery for transsexualism. *Fertil Steril*, 2009; 92: 1685-1689.e3. GRANT JM, MOTTET LA, TANIS J, Harrison J, HERMAN JL, KEISLING M: Injustice at Every Turn. A Report of the National Transgender Discrimination Survey. The National Gay and Lesbian Task Force, National Center for Transgender Equality. 2011. [Url: http://www.thetaskforce.org/static_html/downloads/reports/reports/ntds_full.pdf](http://www.thetaskforce.org/static_html/downloads/reports/reports/ntds_full.pdf). Elérés: 2022. április 24. MEYER JK, RETER DJ: Sex Reassignment Follow-up. *Arch Gen Psychiatry*, 1979; 36: 1010-1015.

⁴⁴ Az ominózus tanulmány: BRANSTROM R, PACHANKIS JE: Reduction in mental health treatment utilization among transgender individuals after gender-affirming surgeries: a total population study. With correction statement at end. *American Journal of Psychiatry*, 2020; 177: 727-734. A korrekció itt olvasható: Correction to Bränström and Pachankis. [Url: https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2020.1778correction](https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2020.1778correction). Elérés: 2022. május 11. Részletesebb elemzés: MOL AV: AJP Issues Correction: No Mental Health Gain from Gender-Affirming Surgery. [Url: https://cmda.org/ajp-issues-correction-no-mental-health-gain-from-gender-affirming-surgery/](https://cmda.org/ajp-issues-correction-no-mental-health-gain-from-gender-affirming-surgery/). Elérés: 2022. május 11.

⁴⁵ DHEJNE C, VLERKEN R, HEYLENS G, ARCELUS J: Mental health and gender dysphoria: A review of the literature. *Int Rev Psychiatry*, 2016; 28: 44-57. HEYLENS G., BAUDEWIJNTJE EE, KREUKELS PC, PAAP MCS, CERWENKA S, RICHTER-APPELT H, ÉS MTSAI: Psychiatric characteristics in transsexual individuals: Multicentre study in four European countries. *Br J Psychiatry*, 2014; 204: 151-156. VANDERLAAN DP, LEEF JH, WOOD H, HUGHES SK, ZUCKER JK: Autism Spectrum Disorder Risk Factors and Autistic Traits in Gender Dysphoric Children. *J Autism Dev Disord*, 2015; 45: 1742–1750. DE VRIES ALC, NOENS ILJ, COHEN-KETTENIS PT, VAN BERCKELAER-ONNES IA, DORELEIJERS TA: Autism Spectrum Disorders in Gender Dysphoric Children and Adolescents. *J Autism Dev Disord*, 2010; 40: 930–936. KALTIALA-HEINO R, BERGMAN H, TYOLAJARVI M, FRISÉN L: Gender dysphoria in adolescence: current perspectives. *Adolesc Health Med Ther*, 2018; 2: 31-41. THROWER E, BRETHERTON I, PANG KC, ZAJAC JD, CHEUNG AS: Prevalence of Autism Spectrum Disorder and Attention-Deficit Hyperactivity Disorder Amongst Individuals with Gender Dysphoria: A Systematic Review. *J Autism Dev Disord*, 2020; 50: 695–706.

⁴⁶ Detranzicionálók történetei: ANDERSON 2022: 87-124. SHRIER 2022: 235-276. HEYER W: *Trans Life Survivors*. Magánkiadás, 2018.

⁴⁷ SHRIER 2022.

⁴⁸ VANDENBUSSCHE, E: Detransition-Related Needs and Support: A Cross-Sectional Online Survey. *J Homosex*, 2021. [Url: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00918369.2021.1919479](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00918369.2021.1919479). Elérés: 2022. május 11. HALL R, MITCHELL L, SACHDEVA J: Access to care and frequency of detransition among a cohort discharged by a UK national adult gender identity clinic: retrospective case-note review. [Url: https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-open/article/access-to-care-and-frequency-of-detransition-among-a-cohort-discharged-by-a-uk-national-adult-gender-identity-clinic-retrospective-casenote-review/3F5AC1315A49813922AAD76D9E28F5CB](https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-open/article/access-to-care-and-frequency-of-detransition-among-a-cohort-discharged-by-a-uk-national-adult-gender-identity-clinic-retrospective-casenote-review/3F5AC1315A49813922AAD76D9E28F5CB). Elérés: 2022. május 11. MARCHIANO L: Gender detransition: a case study. *Analytical Psychology*, 2021; 66: 813-832. UŐ: The Ranks of Gender Detransitioners Are Growing. We Need to Understand Why. [Url: https://quillette.com/2020/01/02/the-ranks-of-gender-detransitioners-are-growing-we-need-to-understand-why/](https://quillette.com/2020/01/02/the-ranks-of-gender-detransitioners-are-growing-we-need-to-understand-why/). Elérés: 2022. május 11. Az érintettek nagyobb figyelemre szólítják fel az orvostársadalmat: <https://www.genderhq.org/blog/category/Transgender+Regret>

érezte magát, majd egy terápia hatására ez az érzése nyomtalanul eltűnt, s ezután gyorsan abbahagyta az épp folyamatban lévő hormonterápiát.)⁴⁹

Randi Kaufman, a genderaffirmatív terápia egyik vezető proponense tévesen állítja: „nem tudjuk megváltoztatni az önképüket, ezért a testüket kell megváltoztatni”.⁵⁰ Mint több neves terapeuta (Kenneth Zucker, Ray Blanchard, Lisa Marchiano, Paul McHugh) rámutat: a terápia lényegével eleve ellentétes, hogy a terapeuta úgy, ahogy van elfogadja a páciens önképét. Létezik olyan, hogy „téves identitás” (ami egy identitászavar), amiben nem megerősíteni kell az érintetteket, hanem kivezetni belőle.⁵¹ Felfoghatatlan, hogy miért is tartanak jobbnak oly sokan egy veszélyes, drága, fájdalmas és hosszadalmas műtétsorozatot, mint a terápiát, azaz miért gondolják, hogy jobb ötlet a test invazív, radikális hozzáalakítása az „érzésekhez”, mintsem az érzések tapintatos közelítése a biológiai nemhez.

A nemi irányultság spektruma

A „nemi spektrum” elképzelése Alfred Kinsey munkássága kapcsán terjedt el.⁵² Kinsey egy nullától hatig tartó, folyamatos átmenetként értelmezendő skálát vázolt fel; ezzel próbálta árnyaltabbá tenni a hetero-, homo- és biszexualitás fogalmainak elégtelenségét. Ám Kinsey kutatásai mind módszertanilag, mind etikailag súlyosan hibásak voltak.⁵³

Roger Scruton szerint a Kinsey-jelentés egész szemléletmódja megengedhetetlen redukcionizmust tükröz, minthogy aszerint az ember szexuális vágyának célja pusztán az orgazmus, a másik személy jelenléte pedig esetleges.⁵⁴ Az általam vázolt antropológiai szemlélet szempontjából a nemi irányultság esetleges spektrumszerűsége pusztán egy leíró jellegű adat, amely elmondja, hogy miként viselkednek az emberek, de nem mond semmit arról, hogy mi fakad az ember felépítéséből. Kinsey elmélete talán leír egy jelenséget, ám semmit nem mond arról, hogy az ember természetével és rendeltetésével mi van összhangban és mi nincs.

(elérés: 2022. május 11.), van vallomás-adatbázis is: <https://www.medscape.com/viewarticle/970223> (elérés: 2022. május 11.).

⁴⁹ SZILVAY 2021.

⁵⁰ SHRIER 2022: 144.

⁵¹ Uo. 163-187.

⁵² KINSEY AC: *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W. B. Saunders, 1948. *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W. B. Saunders, 1953.

⁵³ REISMAN J: *Kinsey, Sex and Fraud: The Indoctrination of a People*. Lafayette: Huntington House, 1990. *Kinsey: Crimes & Consequences: The Red Queen and the Grand Scheme*. Crestwood: Institute for Media Education 1998.

⁵⁴ SCRUTON 2006: 74-75.

Nem is beszélve arról, hogy a homoszexuálisok és biszexuálisok Kinsey által felvázolt arányszámát azóta sem igazolta semmilyen kutatás, hiszen míg szerinte homoszexuális férfiak közé 8-10 százalék tartozott, biszexuálisnak pedig tág értelemben a népesség 46 százaléka volt nevezhető, addig a különféle felmérések szerint a nyugati társadalmakban a nem heteroszexuális irányultságúak aránya 1,2 és 5,6 százalék közt van.⁵⁵ (Az LMBTQ-mozgalom viszont mégis szeret a Kinsey-féle 10 százalékra hivatkozni.)⁵⁶

Ma szokás a nemi irányultságok képlékenységéről, fluiditásáról, azaz változhatóságáról beszélni. Azonban kutatások szerint a melegek egy jó része idővel spontán módon a heteroszexualitás felé mozdul el,⁵⁷ a sokat emlegetett „fluiditás” pedig inkább az LMBTQ-szexualitásokra jellemző, a heteroszexualitás stabil tulajdonság.⁵⁸ S miközben lehetségesnek tartják, sőt üdvözlnek, ha valaki heteroszexuálisból válik LMBTQ-vá („rájön”, „rádöbben” – amely kifejezések ellentétesek a konstrukcionista felfogással), addig a gyakorlatban lehetetlennek tartják, hogy valaki LMBTQ-ból heteroszexuálissá váljon. Vegyük észre: a fluiditás és a spektrum, valamint a veleszületettség és a változtathatlanság narratívája legalábbis feszültségben áll egymással.

A biológiai nem binaritását egyrészt a már említett interszexualitással igyekeznek kikezdeni, az ilyen állapotokat pusztán alternatívának igyekezvén beállítani. Erre korábban már reagáltam. Ugyanakkor míg a bevett felfogás szerint az ember nemét a reprodukív szervek és a kromoszómák határozzák meg, a transzmozgalom vitatja ezt, mivel szerinte a sok apró lehetséges eltérés miatt nem határozható meg a nemi mivolt egyetlen, mindent eldöntő locusa. Ott vannak az elsődleges és másodlagos nemi jellegek, a hormonok, az agy, a férfias nők, a nőies férfiak, valamint a nők és férfiak csoportján belüli eltérések. Azaz – klasszikus dekonstrukcionista, „problematizáló” eljárás – megpróbálják kikezdeni a „stabilnak”, „természetesnek”, „fixnek” „hitt” kategóriákat.

A biológiai nem binaritása

A transzmozgalom szerint a biológiai nem sem bináris, és nincs a biológiai nemnek egy meghatározható locusa. Ez azonban éppenhogy nem változtat a dolgokon: miközben a transzmozgalom szerint ezzel dekonstruálták a nemi

⁵⁵ Összefoglalóan erről: SZILVAY 2021: 81-82.

⁵⁶ KIRK M, MADSEN H: After the Ball: How America Will Conquer Its Fear & Hatred of Gays in the 90s. New York: Doubleday, 1989: 148-155.

⁵⁷ The National Longitudinal Study of Adolescent to Adult Health 1994-2018. <https://addhealth.cpc.unc.edu> Elérés: 2022. április 25.

⁵⁸ MCHUGH-MAYER 2016. 50-57. SAVIN-WILLIAMS RC, REAM GL: Prevalence and stability of sexual orientation components in adolescence and young adulthood. Arch Sex Behav, 2007; 36: 385-394.

binaritás elképzelését, valójában megerősítették, ugyanis ez is bizonyítja, hogy az ember *egésze* férfi vagy nőnemű. A nemi szervek ennek csak legnyilvánvalóbb manifesztációi. Minden egyes sejtünk női vagy férfi sejt, csontozatunk és agyunk, egész testi valónk is férfi vagy női.⁵⁹

A társadalom- és természettudományos irodalmat Lawrence Mayer és Paul McHugh tekintette át, megállapítva: „A biológiában egy szerv akkor női vagy férfi, ha struktúrája szerint szerepet játszik a reprodukcióban. Ez a definíció nem kíván meg semmilyen önkényes mérendő vagy számszerűsíthető fizikai jellemzőt, viselkedést; pusztán a reprodukciós rendszer és folyamat megértése szükséges hozzá.” A férfiasság és nőiesség egyetlen, jól meghatározható eredete – vonják le a kutatók a következtetést – a nemek reprodukív szerepében lelhető fel, így „a nemi szerepek konceptuális alapja stabil és bináris, egyben lehetővé teszi, hogy a férfiakat a nőktől reprodukív szerveik, rendszerük alapján különböztessük meg, még akkor is, ha esetleg az egyének viselkedése nemileg nem tipikus”.⁶⁰

Kathleen Stock leszbikus feminista filozófia professzor a biológiai nem háromféle értelmezését vázolja fel: az ivarsejt-alapút; a kromoszóma-alapút; és a klaszter-alapút. Mindhárom a biológiai nem binaritásának tételét erősíti. Az első kettő talán nem szorul kifejtésre. A klaszter-alapú magyarázat lényege, hogy nem egy, hanem több tényezőt vesz figyelembe, és nem követeli meg az összes jelenlétét. A férfit és nőt bizonyos morfológiai sajátosságok mentén határozza meg, azokat egymáshoz viszonyítva és bizonyos tartományon belül értve. Eszerint nincs egy vagy több bizonyos sajátosság, tulajdonság, amely minden nőben vagy férfiban meg kell legyen. Pusztán arra van szükség annak meghatározásához, hogy valaki férfi vagy nő, hogy ezen sajátosságok és alátámasztó mechanizmusaik közül épp elég jellemző legyen rá. Azaz ez egy rugalmasabb modell, ami beépíti a férfiak és nők kategóriáin belüli eltérések lehetőségét, és nem követel meg rigid definíciót, mégis stabil. Miután végigveszi a szokásos kifogásokat, és megvizsgálja a konstrukcionista álláspontot, Stock arra jut: a biológiai nemek binárisak és stabilak, az azokon belüli variációk pedig nem kezdik ki ezt a tény. A nemet nem „ránk osztják” születésünkkor, hanem megállapítják. A biológiai neme teszi nővé vagy férfivá az embert.⁶¹

Ide kívánczik még egy megjegyzés Judith Butler azon, a gender-elmélet és a feminizmus főáramánál sokkal radikálisabb – ám igen befolyásos – felfogására válaszul, miszerint nem pusztán a férfiasság és nőiesség, hanem a férfi és nő kategóriái, beleértve a biológiai nemet is, úgy ahogy vannak, társadalmi

⁵⁹ ANDERSON 2022: 125-146.

⁶⁰ MCHUGH-MAYER 2016: 89-90.

⁶¹ STOCK K: *Material Girls: Why Reality Matters for Feminism*. London: Fleet, 2021: 2. fejezet.

konstrukciók, egyben „kirekesztőek”.⁶² (Egy Mey Rude nevű aktivista ennek nyomán így fogalmaz: „itt az ideje, hogy felhagyjunk a biológiai nem társadalmi konstrukciójával, amelyet a transzellenesség védelmében használnak”).⁶³ Nos, a világban lévő kategóriák megnevezése nem „kirekesztő”, hanem pusztán leíró-megállapító tevékenység. Butler igaza azonban nem a biológiai nemek, nemi irányultságok és nemi szerepek vizsgálatán múlik, hanem posztstrukturalista-dekonstrukcionista gondolkodásán és nyelvelméletén – mellyel, mint korábban említettem, az általam képviselt realizmus élesen szemben áll, s már az ismeretelméleti kiindulópontjait sem fogadja el.⁶⁴ De valójában Butler a maga kategóriájában is szélsőségesnek mondható, és a feminizmuson belül is megosztó: stílusa legendásan olvashatatlan,⁶⁵ emellett defetistának és „a paródia professzorának” tartják.⁶⁶

Gender-identitások

Végül pedig ott van a biológiától teljesen elszakított gender-identitások tömkelege. Gyakran teszik fel a kérdést, hogy ezekből hányat fogunk még „felfedezni”. A konstrukciós felfogásból azonban az következik, hogy ezeket nem felfedezzük, hanem létrehozuk. Akárhogy is, Rogers Brubaker úgy fogalmaz: „Ha a szubjektív gender identitás ma hitelességgel és tekintéllyel van felruházva, ez nagyrészt annak köszönhető, hogy mélyen gyökerező, állandó és belső meghatározottságúnak tartják. Azaz míg a nem/gender-megkülönböztetés lehetővé teszi, hogy a gender identitást elszakítsuk a testtől és a természetestől, a »veleszületettség« története lehetővé teszi, hogy újra megtestesítsük és természetessé tegyük. A szubjektív identitás feltételezett objektivitása az, ami lehetővé teszi a választás védelmét a nem választott nevében és a változást a változatlanág nevében.”⁶⁷

Magyarán a belső érzéseket tekintjük végső autoritásnak. A test és lélek eme posztmodern elszakításának eredménye az, hogy az elvileg lehetséges „nemi

⁶² Két fő műve: BUTLER J: Jelentős testek. A szexus diszkurzív korlátairól. Budapest: Új Mandátum, 2005. Problémás nem. Feminizmus és az identitás felforgatása. Balassi: Budapest, 2007.

⁶³ RUDE M: It's Time For People to Stop Using the Social Construct of "Biological Sex" to Defend Their Transmisogyny. Autostraddle, 2014. június 5. Url: <https://www.autostraddle.com/its-time-for-people-to-stop-using-the-social-construct-of-biological-sex-to-defend-their-transmisogyny-240284/>. Elérés: 2022. május 3.

⁶⁴ A dekonstrukcionizmus kritikái többek között: ELLIS JM: Against Deconstruction. Princeton University Press, 1990. SCRUTON R: Modern Culture. London: Bloomsbury, 2000: 123-148.

⁶⁵ DUTTON D: Bad Writing Contest, 1998. Url: https://web.archive.org/web/20160304022732/http://denisdutton.com/bad_writing.htm Elérés: 2023. február 27.

⁶⁶ Butler feminista kritikái: STOCK 2021. NUSSBAUMMC: The Professor of Parody. The hip defeatism of Judith Butler. The New Republic, 1999.02.22. Url: <https://newrepublic.com/article/150687/professor-parody>. Elérés: 2022. április 25.

⁶⁷ BRUBAKER R: Trans. Race and Gender in an Age of Unsettled Identities. Princeton University Press, 2016: 7.

irányultságok” száma végtelen, hiszen bármiféle külső kritérium felállítása elnyomónak és önkényesnek számít.

Mindez oda vezet, hogy külön nemi identitásnak számíthat olyasmi, ami eddig inkább etikai és érzelmi állásfoglalás volt (a csak érzelmi alapon szexuális kapcsolatot létesítő „demiszexuális”), vagy ami a „zsáner” kérdésköréhez tartozott („szapioszexuális”, aki az okosokhoz vonzódik). Illetve különféle neveket adnak ugyanannak (agender és neutroisz: nemnélküli). Nem is beszélve arról, hogy a „bináris rendszer”-ben ránézésre meg tudtuk állapítani valakiről, hogy nő vagy férfi, és hogyan kell szólítani, a gender-identitások felszabadult világában, ahol a tévesztés büntetéssel is járhat, viszont fejből kellene tudnunk mindenki különbejáratú nemi identitását. Ez már rég nem spektrum, ez mindenféle „mérctől” elszakadt identitás-lehetőségek végtelen lehetősége. Igazából az is kérdés, hogy ezeket *nemi* identitásnak lehet-e nevezni.

A feminista Rebecca Reilly-Cooper szerint „nem binárisnak és genderfluidnak hívni magadat, és közben megkövetelni a többiektől, hogy ciszneműnek hívják magukat, az azt jelenti, hogy ragaszkodsz hozzá, hogy az emberek nagy többsége maradjon a saját kategóriájában, míg magadat kategóriamentesnek nyilvánítod.” Ő úgy látja: a genderidentitások elképzelése úgy, ahogy van, felesleges, mert nem a nemiség, hanem az emberi személyiség az, ami spektrumon helyezhető el. Szerinte „nincs szükségünk a genderre. Jobb lenne nekünk nélküle.”⁶⁸

Igaza van McHugh-éknak: ahogy a nemi identitásra vonatkozó kifejezések szaporodnak, és jelentésük egyre individualizáltabb, úgy „egyre inkább elveszítjük a közösen elfogadott kritériumokat, amelyekkel meghatározzuk a genderrel kapcsolatos különbségtételeket. Ha a gendert teljesen elszakítjuk a biológiai nemek binaritásától, akkor a gender bármire vonatkozhat a viselkedéssel, a biológiai jellemzőkkel vagy a pszichológiai faktorokkal kapcsolatban, és mindenkinek lehet egy olyan genderre, amelyet a saját karakterisztikumai által határoz meg.” Ez a *reductio ad absurdum* pedig olyan tág gender-definíciókhoz vezethet, hogy azok végül nem jelentenek semmit.⁶⁹

Born that way?

Azonban nemcsak a nemi identitás, hanem a nemi irányultság abszolút veleszületettsége sem támasztható alá tudományosan, maximum indirekt biológiai hajlamról beszélhetünk. William Byne és Bruce Parsons, a melegekhez

⁶⁸ REILLY-COOPER R: Gender is Not a Spectrum. Aeon, 2016.06.28. Url: <https://aeon.co/essays/the-idea-that-gender-is-a-spectrum-is-a-new-gender-prison>? Elérés: 2022. április 25.

⁶⁹ MCHUGH-MAYER 2016. 88.

egyébként támogatóan viszonyuló kutatók 135 vonatkozó publikációt vizsgáltak át 1993-ban, s megállapításuk szerint sem a pusztán biológiai, sem a pusztán pszichológiai magyarázatra nincs megfelelő bizonyíték. Szerintük a kilencvenes évek elejének biológiai okok iránt való érdeklődése inkább a pszichológiai magyarázatokkal való elégedetlenségnek volt köszönhető.⁷⁰ Martin Dannecker, a Frankfurti Egyetem Szexuáلتudományi Intézetének professzora, a homoszexuális-mozgalom egyik fő alakja, egy 2000-es publikációjában, amelyben a német kormány felkérésére foglalt állást a kortárs gén-, agy-, hormon- és ikerkutatásokra vonatkozóan, beismerte: minden addigi kísérlet, amely kizárólagosan biológiai magyarázatot akart adni a homoszexualitásra, kudarcot vallott. Szerinte „a szexuális irányultság azonban olyan rendkívül összetett dolog, melyet csak akkor lehet megfelelőképpen megérteni, ha biológiai, fejlődéslélektani, interperszonális szempontból, az élettörténet tapasztalatain alapulóként és szociális konstrukcióként fogják fel.”⁷¹ Richard Pillard, a nagy visszhangot kiváltó, 1991-es ikervizsgálatokról ismert professzor, aki az egyik első, homoszexualitását nyíltan vállaló tudós volt, egy 2010-es interjúban úgy fogalmazott: „Igazán nehéz bármilyen végleges állásfoglalással előállni a helyzetet illetően. Szerintem valamennyi genetikai hatás eléggé valószínűnek tűnik, de ezen túl mit mondhatnánk? A válasz: nem sok mindent.”⁷² Mindezek után pedig a 2019-ben publikált, nagymintás kutatás sem talált „meleg gént”.⁷³

Az, hogy a biológia mekkora szerepet játszik, nem teljesen világos, de magyar kutatók a nemzetközi szakirodalom alapján arra jutottak: lehetséges, hogy a nem heteroszexuális nemi orientációt és a (korábban tárgyalt) transz nemi identitást kis részben veleszületett és méhen belüli okok is elősegítik, ez azonban csak hajlamosító tényező, amely nem feltétlenül aktiválódik. Aktiválásában pedig nagy szerepe lehet a környezeti hatásoknak (a hajlam mindig több embert érint, mint ahányban az manifesztálódik).⁷⁴

A veleszületettség narratívájának célja valójában a homoszexualitás kivonása volt az etikai viták hatálya alól azt feltételezve, hogy ami veleszületett, arról nem lehet etikai vitát folytatni, ami azonban nem igaz (gondoljunk csak az agresszióra).

⁷⁰ BYNE W, PARSONS B: Human sexual orientation: The biologic theories reappraised. Arch Gen Psychiatry, 1993; 50: 228–239.

⁷¹ DANNECKER M: Sexualwissenschaftliches Gutachten zur Homosexualität. In Basedow, Jürgen: Die Rechtsstellung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften. Tübingen: Mohr Siebeck, 2000: 339–340.

⁷² CORNUELLE K: Nature vs. Nurture: The Biology of Sexuality. BU Today, 2000. 11.16. Url: <http://www.bu.edu/today/2010/nature-vs-nurture-the-biology-of-sexuality/>. Elérés: 2022. április 24.

⁷³ GANNA A, VERWEIJ KJH, NIVARD MG, MAIER R, WEDOW R, BUSCH AS ÉS MTSAI: Large-scale GWAS reveals insights into the genetic architecture of same-sex sexual behavior. Science 365. évf. 6456. sz. eaat7693. 2019.08.30. Elérés: 2022. április 24.

⁷⁴ RIHMÉR Z ÉS MTSAI: A szocializáció szerepe a pszichoszexuális fejlődésben. Psychiatria Hungarica, 2022; 37: 351-363. MIKLÓSI M, LUCZAY A, PÁSZTHY B: Szexuális fejlődés gyermek- és serdülőkorban. Psychiatria Hungarica, 2022; 37: 317-350.

Ráadásul feszültségben áll a nemiség mint társadalmi konstrukció narratívájával (még akkor is, ha szofisztikáltabb formájában összeegyeztethető utóbbi mérsékeltebb változataival). Mint arra a homoszexuális, ám konzervatív meggyőződésű Douglas Murray, a *The Spectator* szerkesztője rámutat: a melegmozgalom gyakorlatilag saját maga áldozata lett, amikor a nemi szerepeket szoftverkérdésnek felfogó feminizmus nyomába lépett, ám a nemi irányultságot biztonsági okokból hardverkérdésnek állította be.⁷⁵ A szexualitás skálaszerűségét valló Anne Fausto-Sterling konstrukcionista szempontból bírálja a veleszületettség elképzelését.⁷⁶ Mindez nem jelenti azt, hogy a homoszexualitás szabadon választott lenne: az érintettek úgy élik meg, mintha veleszületett lenne, de szó szerinti értelemben nem az (a mozgalom történetéhez tartozik viszont a szabadon választott, politikai alapú lesbikusság).

„Melegterápia”

Az azonos neműek házasságának több tudományos igénnyel kifejtett kritikája van,⁷⁷ ezek összefoglalását most mellőzöm. Itthon az utóbbi években a „melegterápia” és az örökbefogadás témája került a közérdeklődés középpontjába.

A mai „konszenzusok” már a kezdetüknél megkérdőjelezhetőek. Jeffrey Weeks szociológus, történész, prominens melegaktivista szerint „az Amerikai Pszichiátriai Társaság 1973-as döntése, hogy törli a homoszexualitást a szexuális zavarok közzétett listájáról, aligha volt egy hideg, tudományos döntés. Inkább egy olyan politikai kampányra volt válasz, amelyet az a meggyőződés hajtott, amely az eredeti definícióra mint zavarra a homoszexualitást problémaként kezelő, elnyomó politikai-orvosi megközelítés eredményeként tekintett.”⁷⁸ S a döntést érintő kutatások szerint alighanem igaza van.⁷⁹

Az LMBTQ-szervezetek szerint a „konverziós” terápiák attól függetlenül károsak, hogy a páciens saját akaratból jelentkezik vagy kényszerítik (utóbbi egyértelműen elítélendő). A „konverziós” kifejezést azonban nem használják

⁷⁵ MURRAY D: A tömegek tébolya. Budapest: Alexandra, 2020: 143-145.

⁷⁶ NIMMON David: Sex and the Brain. Discover Magazine, 1994; 15/3: 64-71. <http://discovermagazine.com/1994/mar/sexandthebrain346/?searchterm=levay>. Elérés: 2022. április 24.

⁷⁷ GIRGIS S, ANDERSON RT, GEORGE RP: What is marriage? Man and Woman: A Defense. New York-London: Encounter Books, 2012. LEE P, GEORGE RP: Conjugal Union – What Marriage Is and Why It Matters. Cambridge, Cambridge University Press, 2014. SZILVAY 2016 (disszertációként: Az azonos neműek házassága: érvek és ellenérvek. Budapest: PPKE BTK, 2020).

⁷⁸ WEEKS J: Sexuality and Its Discontents: Meanings, Myths, and Modern Sexualities. London: Routledge and Kegan Paul, 1988: 213.

⁷⁹ BAYER R: Homosexuality and American Psychiatry. The Politics of Diagnosis. Princeton University Press, 1987. SZILVAY 2016: 179-206.

azok, akikre utalnak velük, ők inkább a „reintegratív” elnevezést részesítik előnyben. Ezek a terápiák nem azonosak a vallásos imaalkalmakkal, sem valamiféle coachinggal, sem az életmód-tanácsadással, és semmi közük az Amerikában egykor előforduló „átnevelő táborok”-hoz (de a közvélemény által félreértelmezett, *Száll a kakukk fészkére* c. filmből jól ismert elektrosokkos kezelésekhez sem). Az IFTCC (International Federation for Therapeutic and Counselling Choice) *A terápiás választás tervezett betiltása* című dokumentumában, amely számos volt kliens tanúságtételét is idézi, leszögezi: az LMBTQ-mozgalom ezen terápiás módszerek karikatúraszerű rémképe ellen küzd.⁸⁰ A terapeuták kizárólag szabad, önálló saját kérés alapján vállalják a terápiát, és nem ígérnek, hogy mindenképp heteroszexuálist tudnak „csinálni” egy homoszexuális érzésekkel élő, azokkal elégedetlen páciensből, sőt nem is feltétlenül ez a cél.

A jelentés kifejti: miközben az LMBTQ-mozgalom azt állítja, hogy szakmai konszenzus és tudományos bizonyítékok szólnak a nem kívánt homoszexualitást a heteroszexualitás irányába elmozdító terápiás megközelítések ellen, a valóság az, hogy a területen rendelkezésre álló kutatások módszertanilag gyakran problémásak, és sok a tudományos bizonytalanság – ezzel együtt a reintegratív terápiákkal kapcsolatban is születtek (fentebb említett) pozitív tudományos eredmények. Ilyen esetben pedig nem illik semmit betiltani, sem áltudományosnak kikiáltani bármit is. Mégis, azokat, akik nem az LMBTQ-mozgalom kívánalmainak megfelelő eredményekre jutnak kutatásaik folyamán, „elítélik, szakmájukban marginalizálják, nyomozást indítanak ellenük, megfosztják őket a pályázati lehetőségektől, és az akadémiai karrierjüket kockáztatják”. Ennek következtében a jelentés szerzői szerint csoda, hogy a domináns narratívával ellentétes kutatások egyáltalán megjelenhetnek.

A homoszexualitással mint az egyén saját maga által nem kívánt késztetéssel foglalkozó terápiák kiindulópontja az, hogy a homoszexuálisoknak legalábbis egy része a nem megfelelő szülő-gyermek kapcsolat, gyermekkori bántalmazás vagy más korai kötődési probléma miatt kezd el vonzódni a saját neméhez. Ezt a kutatások is alátámasztják.⁸¹ Több tanulmány szerint a nem kívánt homoszexualitást a heteroszexualitás irányába terelő terápia a legtöbb résztvevő számára akkor is pozitívan hatott, ha nem, vagy csak kis mértékben volt elmozdulás a heteroszexualitás irányába. Például javította az önbecsülést,

⁸⁰ DAVIDSON M, MOSELEY C, ROSIK C: Response to the UK Government’s Intended Ban on Therapeutic Choice. London: IFTCC, 2018.

⁸¹ TOMEO ME, TEMPLER DI, ANDERSON S, KOTLER D: Comparative data of childhood and adolescence molestation in heterosexual and homosexual persons. *Arch Sex Behav*, 2001; 30: 535–541. BRADFORD J, RYAN C, ROTHBLUM ED: National lesbian health care survey. Implications for mental health. *J Consult Clin Psychol*, 1994; 62: 228–242.

csökkentette a depressziót, az öngyilkosságra való hajlamot. Káros hatásai pedig nem voltak jelentősebbek, mint bármilyen más terápiának.⁸² Nem is beszélve arról, hogy ha tilos a páciens önképének megkérdőjelezése, akkor az egész pszichiátria veszélybe kerül, és átideologizált „terápiák” lesznek csak elérhetőek, amelyek minden lelki problémát a társadalom hatásának tudnak be.⁸³

Felmerül a kérdés, hogy a reintegratív terápiák rossz színben való feltüntetése és betiltatása mennyire politikailag motivált. Azok esetleges sikere ugyanis az LMBTQ-mozgalom alapmeggyőződését kezdi ki. Ellentmondásos, hogy a választás szabadságát hangsúlyosan valló, a paternalizmust elutasító LMBTQ-mozgalom épp a terápiaválasztás szabadságát igyekszik korlátozni, ami alapvetően ellentétes azzal a felfogással, miszerint mindenki úgy konstruálja meg saját magát, ahogy akarja. Kivéve persze, ha behozzuk a „hamis tudat” elképzelését, amivel azonban mindent falszifikálhatatlanná teszünk, és a gyakorlatban mégis a „hamis tudatúakon” való paternalizmushoz vezet („nem tudod, mi a jó neked, majd mi megmondjuk” – ez igaz a feministákra is).⁸⁴

Még problémásabb, amikor a nemi diszfóriát kezelő azon terápiákat, amelyek a biológiai nemével való megbékélés felé terelik a páciens, azaz másra irányulnak, mint a nemi irányultsággal kapcsolatos terápiák, összemossák az utóbbiakkal, és ezt is konverziósoknak nevezik el. Ez nyelvpolitika, sőt nyelvi manipuláció.

McHugh és Mayer arra is felhívja a figyelmet: az LMBTQ embertársaink mentális problémái a szakirodalom alapján csak részben magyarázhatóak a társadalmi stigmával és diszkriminációval.⁸⁵

Örökbefogadás és a családmodellek egyenlősége

A gender-elméletből fakadó meggyőződés szerint a különféle „családmodellek” egyenlőek – bármit is jelentsen ez. A család-definíció tágítása szoros kapcsolatban van a házasság-definíció tágításával. Ha nincs objektív kritérium, s pusztán annyi a (szubjektív) feltétel, hogy „*love is love*”, akkor bárki „házasodhat” bárkivel,

⁸² SANTERO PL, WHITEHEAD NE, BALLESTEROS D: Effects of Therapy on Religious Men Who Have Unwanted Same-Sex Attraction. *Linacre Quarterly*, 2018 június. Nyomtatásban: 87/1. 2020. SPRIGG PS: Searching for Evidence of Harm: 79 Key Studies Do Not Demonstrate That Sexual Orientation Change Efforts (SOCE) Are More Harmful Than Other Counselling. *J of Human Sex*, 2021; 12. SULLINS P: Sexual Orientation Change Efforts (SOCE) „Reduce” Suicide: Correcting a False Research Narrative. SSRN, 2021; Url: <https://ssrn.com/abstract=3729353>. Elérés: 2022. május 11. A vonatkozó kutatások és értékeléseik összefoglalója: SZILVAY 2016: 203-205.

⁸³ T VAL (ed): *Cynical Therapies: Perspectives on the Antitherapeutic Nature of Critical Social Justice*. Ocean Reeve Publishing, 2023.

⁸⁴ A „hamis tudat” elképzelésének egy kritikája: TRUEMAN CR: *Histories and Fallacies. Problems Faced in the Writing of History*. Wheaton: Crossway, 2010: 69-109.

⁸⁵ MCHUGH-MAYER 2016: 59-85. Lásd még: UJMA PP: A kisebbségi stressz okozza-e a szexuális kisebbségek rossz mentális egészségét? *Psychiat Hung* 2022; 37: 378-388.

akár többen is (poliamória), sőt bármilyen emberi kapcsolatot az egyenlőség és érzelmi intenzitás jegyében házasságnak lehet nyilvánítani, magyarul a definíció olyan tág lesz, hogy értelmét veszti. Az egyenlőség kérdése is felvet filozofikus kérdéseket: milyen értelemben tekintik egyenlőnek a családmodelleket? Azt valószínűsítem, hogy elsősorban a mentális-érzelmi igények szempontjából.⁸⁶

Történelmi perspektívából nézve a dolgot Carle C. Zimmerman, a Harvard szociológusa a huszadik század közepén kifejtette:⁸⁷ háromféle családforma határozta meg a nyugati civilizáció és előzményei történetét a görögöktől fogva. Mindháromban van apa, anya és gyerekek, azaz mindegyik a „hagyományos családmódel” változata. Ez a három a klán-szerű család (*trustee family*), a nagycsalád (*domestic family*) és a kiscsalád (*atomistic family*), melyek egy-egy civilizáció felívelő, virágzó és hanyatló szakaszát jellemzik (nem kizárólagosan). Mi történik az atomisztikus kiscsalád meghatározóvá válásakor? Zimmerman szerint ekkor rendszerint az egyén válik szentséggé, a házasságot pusztán egyéni szerződésnek fogják fel, elszaporodnak a válások, melyek egyre könnyebbek, valamint egyre népszerűbbek lesznek a házasság és a családi élet nem intézményes formái, az alternatív modellek. A családra pusztán egy háztartásban élő személyek közösségeként tekintenek. A kiteljesedő egyéni szabadság nem a civilizáció végső foka, hanem a vége.

Zimmerman azt állítja, hogy az egészséges társadalomban, a civilizációk kreatív korszakában az egész társadalmat áthatja a családpárti gondolkodás, ez a magától értetődő, ha tetszik, a strukturális tényezők ezt segítik. A hanyatlás és szétesés idején azonban az egyéni szabadság abszolutizálása a meghatározó, az értelmiség családelenessé, cinikussá válik, gondolkodását pedig a kulturális determinizmus határozza meg. A családpárti társadalmakra jellemző a hit a végtelenben, a rajtuk kívül álló alapokban, melyeket nem kérdőjelezünk meg – a vallások pedig épp ilyesmit biztosítanak. A hanyatló korszakokban az emberek nem teszik a dolgukat csak azért, mert „úgy helyes”, hanem mindent megkérdőjeleznek (nehéz nem a posztmodernre és a kritikai elméletekre gondolni).

A kutatástörténetet máshol összefoglaltam,⁸⁸ így csak pár alapvető megjegyzésre szorítkoznék. A családformák egyenlősége problémájának középpontjában ma az azonos nemű párok által nevelt gyermekek vannak. A téma teljesen átpolitizált, a kutatások pedig szinte áthághatatlan ismeretelméleti problémával találják szembe magukat: az ok-okozati összefüggések annyira bonyolultak, hogy gyakorlatilag kibogozhatatlanok, a minták pedig elégtelenül kicsik.

⁸⁶ SZILVAY G: Why are Different „Family Forms” Not Equal? Hungarian Conservative, 2021; 1/4: 50-54.

⁸⁷ ZIMMERMAN CC: Family and Civilization. Wilmington: ISI Books, 2008.

⁸⁸ SZILVAY 2016: 242-267.

Ezzel együtt érdekes dinamika volt megfigyelhető az előző évtizedekben. A kilencvenes évekig a kutatások a biológiai családot találták a legmegfelelőbbnek a gyermekek számára. Aztán az ezredforduló tájékán meggyőződéssé vált, hogy a melegpárok és a különmű párok által nevelt gyermekek közt nincs különbség, rá pár évre pedig arról szóltak a kutatások és nyomukban az újságcikkek, hogy az azonos nemű szülők még akár jobban is nevelnek, mint a különműek. Az azonos nemű párok által nevelt gyermekek problémáit pedig divatos betudni az „intézményesített diszkriminációnak”, a háttérben meghúzódó „heteronormatív feltételezéseknek” és a „heteroszexizmusnak”.

Mindezek nyomán az American Psychological Association hivatalosan is magáévá tette azt az álláspontot, hogy a melegpároknak mindenben ugyanolyan örökbefogadási jogokat kell élveznie, mint a különmű pároknak, 2005-ben pedig úgy foglalt állást, hogy „egyetlenegy tanulmány sem találta úgy, hogy a lesbikus vagy homoszexuális szülők gyermekei hátrányt szenvednének bármilyen szignifikáns kérdésben a heteroszexuális szülők gyermekeihez képest”.⁸⁹ Az APA által hivatkozott 67 tanulmány azonban nagyon súlyos módszertani problémákkal terhelt.⁹⁰

Ezután robbant a Regnerus-bomba: Mark Regnerus texasi szociológiai professzor egy hatalmas mintán végzett kutatáson körülbelül negyven tényezőben találta valamiféle hátrányt szenvedőnek a melegpárok által nevelt gyermekeket.⁹¹ (Nem ő az egyetlen, aki hasonló eredményre jut.⁹²) A dologban a legizgalmasabb az, hogy Regnerus ellen micsoda mértékű boszorkányüldözés indult. Nem pusztán kritizálták a módszertanát, hanem áltudósnak kiáltották ki, manipulált tanulmányról beszéltek, petíciót írtak ellene és mellette, és persze megkérdőjelezték a lektorok felkészültségét. Pedig a hat lektor (három inkább liberális, három inkább konzervatív tudós, mindegyik magasan jegyzett a szakmájában) mind elsőrangúnak találta Regnerus munkáját. Paul Amato szociológus szerint Regnerus tanulmánya problémái ellenére épp módszertani szofisztikáltsága miatt emelkedik ki, és lényegében minden korábbi tanulmánynál jobb.⁹³ Douglas Allen közgazdász megjegyezte: ha a Regnerus-tanulmány rossz, akkor a témát érintő addig összes tanulmány még rosszabb, és ki lehet őket

⁸⁹ APA: Lesbian & Gay Parenting. Washington: APA, 2005. [Url: https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/parenting-full.pdf](https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/parenting-full.pdf) Elérés. 2022. május 4.

⁹⁰ MARKS L: Same-sex parenting and children's outcomes: A closer examination of the American psychological association's brief on lesbian and gay parenting. *Soc Sci Res*, 2012; 41: 735–751.

⁹¹ REGNERUS M: How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study. *Soc Sci Res*, 2012; 41: 752–770.

⁹² SAMUEL A (ed): No Differences? How Children in Same-Sex Households Fare. Princeton, The Witherspoon Institute, 2015. SARANTAKOS S: Children in Three Contexts: Family, Education, and Social Development. *Children Australia*, 1996; 21: 23–31.

⁹³ AMATO PR: The well-being of children with gay and lesbian parents. *Soc Sci Res*, 2012, 41; 771-774.

dobni.⁹⁴ Regnerusszal a valódi probléma az lehet, s az magyarázhatja az ellene irányuló támadások súlyosságát, hogy implicite kétségbe vonta a szociológia egyenlősítést és felszabadítást kitűző szent projektjének⁹⁵ legitimitását, és kibeszélt a tudományos törzsközösségből.⁹⁶

Mindenesetre az azonos nemű párok által nevelt gyermekekre vonatkozóan folyik a tudományos-ideológiai adok-kapok, valódi konszenzus pedig nincs a kérdésben.⁹⁷ A kérdéskörhöz az is hozzátartozik, hogy férfiak és nők máshogy nevelnek (és ez sem pusztán „konstrukció”),⁹⁸ azaz „két apa” vagy „két anya” nem tudja teljes értékűen helyettesíteni a hiányzó szülőt.

Erősen kétséges tehát, hogy a különféle „családmodellek” egyenlőek lennének a mentális egészséget illetően egy jól működő hagyományos családdal, mind a válást, mind az együttélést, mind az örökbefogadást, mind a lombikgyermeket, mind a béranyák által kihordott gyermekeket tekintve.⁹⁹ Az élet persze sok

⁹⁴ ALLEN DW: The Regnerus Debate. National Review Online, 2012. június 4. Url:

<http://www.nationalreview.com/article/302749/regnerus-debate-douglas-w-allen>. Elérés: 2022. május 4.

⁹⁵ SMITH C: The Sacred Project of American Sociology. Oxford University Press, 2014.

⁹⁶ CAMPBELL B, MANNING J: Az áldozatkultúra sikertörténete. Budapest: Századvég, 2021: 280-281. SHIELDS JA, DUNN JM: Passing on the Right: Conservative Professors in the Progressive University. Oxford University Press, 2016: 130-135. WOOD P: The campaign to discredit Regnerus and the assault on peer review. Acad Quest. 2013; 26: 171-181.

⁹⁷ Pl.: SCHUMM WR: 'A Review and Critique of Research on Same-Sex Parenting and Adoption,' Psychological Reports, 119/3, (2016), 641-760.

⁹⁸ LYTTON H, ROMNEY DM: Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. Psychological Bulletin, 1991; 109: 267-296. SARKADI A, KRISTIANSSON R, OBERKLAID F, BREMBERG S: Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. Acta Paediatrica, 2008; 97: 153-158. WILCOX WB, KLINE KK (eds.): Gender and Parenthood, Biological and Social Scientific Perspectives. Columbia University Press, 2013.

⁹⁹ MCLANAHAN S, SANDEFUR G: Growing up with a Single Parent: What Hurts, What Helps. Harvard University Press, 1997. MANNING WD, Lamb KA: Adolescent Well-Being in Cohabiting, Married, and Single-Parent Families, Journal of Marriage and Family, 2003; 65: 876-893. STIFFMAN, MN: et al: Household composition and risk of fatal child maltreatment. Pediatrics, 2002; 109: 615-21. COLEMAN M et al: Stepchildren's Views About Former Step-Relationships Following Stepfamily Dissolution. J Mar Fam, 2015; 77: 775-790. HOUDT K, KALMIJN M, IVANOVA K: Stepparental Support to Adult Children: The Diverging Roles of Stepmothers and Stepfathers. J Mar and Fam, 2019; 82: 639-656. ZVOCH K: Family type and investment in education: a comparison of genetic and stepparent families. Evol Human Behav, 1999; 20: 453-464. GRUBER J: Is Making Divorce Easier Bad for Children? The Long-Run Implications of Unilateral Divorce. J Lab Econ, 2004; 22: 799-833. AMATO PR – LOOMIS LS, BOOTH A: Parental Divorce, Marital Conflict, and Offspring Well-being during Early Adulthood. Soc For, 1995; 73: 895-915. HUURRE T, JUNKKARI H, ARO H: Long-term Psychosocial effects of parental divorce. Eur Arch Psych Clin Neurosc, 2006; 256: 256-263. BOHMAN H et al: Parental separation in childhood as a risk factor for depression in adulthood: a community-based study of adolescents screened for depression and followed up after 15 years. BMC Psych, 2017; 17: 117. AHRONS CR: Family Ties After Divorce: Long-Term Implications for Children. Family Process, 2007; 46: 53-65. WOLFINGER NH: Understanding the Divorce Cycle. Cambridge University Press, 2005. CLARK K, GLENN N, MARQUARDT El: My Daddy's Name Is Donor: A New Study of Young Adults Conceived through Sperm Donation. New York: Broadway Publications, 2010. GOLOMBOK S et al: Children born through reproductive donation: a longitudinal study of psychological adjustment. The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 2013; 54: 653-660. KEYES MA: The mental health of US adolescents adopted in infancy. Arch Ped Adol Med, 2008; 162: 419-425. WIERZBICKI M: Psychological adjustment of adoptees: A meta-analysis. J Clin Child Psych,

kényszerhelyzetet szül, és gyakran kényszermegoldásokhoz vagyunk kénytelenek folyamodni (örökbefogadás, mozaikcsalád, mostoha szülő, stb.), melyek lehetnek mentálisan kielégítőbbek egy szélsőségesen rosszul működő hagyományos biológiai családnál (bántalmazó kapcsolat, családon belüli állandó erőszak, bár utóbbiak az amerikai kontextusban csak például a válással végződő házasságok egyharmadát teszik ki)¹⁰⁰. De teljes értékűen helyettesíteni nem tudják. A biológia pedig bizony számít.¹⁰¹

Heteronormativitás

A gender-elmélet kritikája szerint a heteronormativitás nem önkényes, elnyomó norma, hanem az ember természetéből fakadó rendeltetésszerűség. Ráadásul nem pusztán a többség okán. Robert Spitzer, a melegmozgalmat amúgy nagyban segítő pszichiáter 2000-ben egy interjúban úgy fogalmazta ezt meg, hogy mi, emberek mégis csak „a heteroszexualitás programja szerint vagyunk felépítve”.¹⁰² Ezt nem valamiféle „heteró gén” okozza, nincs egyetlen locusa, hanem egész lényünk az. Eme szempontból ez igaz a gyakorlatban nem heteroszexuális embertársainkra is. Hozzátehetjük: ezt támasztja alá a nemi binaritás, a reprodukciós rendszer kettőssége is, melyből fakadóan férfi és nő egyenlő, de nem egyforma, és kiegészítik egymást (nemi komplementaritás).

Ez nem jelenti a nem heteroszexuális irányultságú embertársaink valamiféle lefokozását vagy egyenesen „dehumanizálását”, hiszen ha az ember több, mint a saját nemisége, ezért aztán nem a nemisége alapján ítéljük meg; viszont akkor a nemisége is kritizálható. Többféle megoldás lehetséges, például valamiféle „toleráns heteronormativitás”, de a heteronormativitás és a nemi binaritás főszabálya nem írható felül.

Az ember alapvető természete tehát „ciszheteró” és nemileg bináris, a nem heteroszexuális nemi irányultságok és identitások gyökerével kapcsolatban maximum részleges és indirekt biológiai hatást lehet sejteni.

Az emberi psziché azonban törékeny, az ember lényegének kiteljesítése pedig könnyen megzavarható. Ebből az következik, hogy nem mindegy, miként

1993; 22: 447–454. BRODZINSKY DM, SCHECHTER MD(eds.): The Psychology of Adoption. Oxford University Press, 1990. KLEIN R: Surrogacy: A Human Rights Violation. Victoria: Spinifex Press, 2017.

¹⁰⁰ AMATO PR, BOOTH A: A Generation at Risk: Growing Up in an Era of Family Upheaval. Harvard University Press, 1997. 220. AMATO PR, BOOTH A: Parental Predivorce Relations and Offspring Postdivorce Well-Being. J Mar Fam, 2001;63: 197-212.

¹⁰¹ MOSCHELLA M: The Rights of Children: Biology Matters. Public Discourse, 2014. február 20, Url: <https://www.thepublicdiscourse.com/2014/02/11620/>. Elérés: 2022. július 10.

¹⁰² VONHOLDT CR: Interview with Robert L. Spitzer: Homosexuality and the reality of change. Bulletin of the German Institute for Youth and Society, 2000; 1: 33-36.

neveljük a gyermekeket, és milyen hatások érik őket. Azaz nem igaz, hogy a rosszul értelmezett érzékenyítés vagy épp divatos eszmék ne árthatnának nemi önazonosságuknak és fejlődésüknek.¹⁰³ Márpedig például az amerikai közéletben és iskolákban egyre inkább a gender-szemlélet a meghatározó mérce.¹⁰⁴ Olyannyira, hogy „a nemi identitással kapcsolatos irányelvek nem csupán arról szólnak, hogy a magukat transzneműnek valló polgároknak lehetővé teszik a kedvük szerint való életet, hanem arról is, hogy a többieket egy radikális ideológia követésére kényszerítik”.¹⁰⁵ (Hiszen ahhoz, hogy elfogadjuk, hogy egy biológiai férfi nő, szükségszerűen el kell fogadnunk az ezzel járó emberképet, antropológiát.)

Az sem igaz, hogy kiskorúakat nem műtenek át sehol, mivel kiskorúakon elvégzett, társadalombiztosítás által állt műtétekről tudunk Amerikából.¹⁰⁶ S ha ekkor nem is kerül sor műtetre, már gyermekkorban elkezdődik a műtétet megelőző folyamat, akár már pici korban a társadalmi átmenettel, majd jöhetnek a pubertásblokkolók és a hormonkezelés, 18 évesen pedig a műtétek.¹⁰⁷ A folyamat egésze tehát kisgyermekkorban elindul, és a kevés eddigi adat azt mutatja, hogy akit beletolnak, az jó eséllyel benne marad.¹⁰⁸ Pedig a nemi diszfóriában szenvedő kisgyermek túlnyomó többsége, ha békén hagyják, és nem indítják el a „tranzíció” útján, magától kinövi azt,¹⁰⁹ aki pedig nem, annak is rendelkezésre áll hatékony terápia.¹¹⁰ A pubertásblokkolóknak igen durva

¹⁰³ Lásd: RIHMER ÉS TSAI 2022. SHRIER 2022. LITTMAN L: Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria. *PLoS ONE*, 2018; 13: e0202330. UÓ: The Use of Methodologies in Littman (2018) Is Consistent with the Use of Methodologies in Other Studies Contributing to the Field of Gender Dysphoria Research: Response to Restar. *Arch Sex Behav*, 2020; 49: 67–77.

¹⁰⁴ SHRIER 2022: 91-112. ANDERSON 2022: 263-296. Lásd még: PESSIN-WHEDBEE B: Who Are You? The Kids' Guide to Gender Identity. London: Jessica Kingsley Publishers, 2016. ORR A, BAUM J: Schools in Transition – A Guide for Supporting Transgender Students in K-12 Schools. ACLU-Gender Spectrum-HRC-NCLR-NEA. Url: <http://assets2.hrc.org/files/assets/resources/Schools-In-Transition.pdf>. Elérés: 2022. május 4.

¹⁰⁵ ANDERSON 2022: 263.

¹⁰⁶ SAPIR L: Making the Case for the Other Side. *City Journal*, 2023. április 14. Url: <https://www.city-journal.org/article/making-the-case-for-the-other-side>. Elérés: 2023. április 14.

¹⁰⁷ OLSON-KENNEDY J, WARUS J, OKONTA V, BELZER M, CLARK LF: Chest Reconstruction and Chest Dysphoria in Transmasculine Minors and Young Adults. Comparisons of Nonsurgical and Postsurgical Cohorts. *JAMA Pediatr*, 2018; 172: 431-436. REUTERS: Fact check: Dr Rachel Levine, during hearing, did not confirm or deny support for children having gender reassignment surgery without parental consent. Url: <https://www.reuters.com/article/uk-factcheck-rachel-levine-reassignment/factcheckdr-rachel-levine-during-hearingdid-notconfirm-or-deny-supportfor-children-having-gender-reassignment-surgery-without-parentalconsent-idUSKCN2AU1XD>. Elérés: 2022. május 11.

¹⁰⁸ ZUCKER KJ: Debate: Different strokes for different folks. *Child Adolesc Ment Health*, 2020; 25: 36-37. STEENSMA DT, MCGUIRE JK, KREUKELS BPC, BEEKMAN AJ, COHEN-PETTENIS PT: Factors Associated With Desistence and Persistence of Childhood Gender Dysphoria: A Quantitative Follow-Up Study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 2013; 52: 582-590.

¹⁰⁹ ZUCKER KJ: The Myth of Persistence: Response to “A critical commentary on follow-up studies and ‘desistance’ theories about transgender and gender non-conforming children” by Temple Newhook et al. (2018). *Int J Transgend*, 2018; 19: 231–245. RISTORI J, STEENSMA TD: Gender dysphoria in childhood. *Int Rev Psychiatry*, 2016; 28: 13-2.

¹¹⁰ CLARKE AC, SPILIADIS A: ‘Taking the lid off the box’: The value of extended clinical assessment for dolescents presenting with gender identity difficulties. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 2019; 24: 338–352.

mellékhatásai lehetnek (akadályozzák a normális csontsűrűség kifejlődését, fokozzák a csontritkulás esélyét, a szexuális funkciók elvesztését okozhatják, negatív hatással lehetnek az agyfejlődésre, és az IQ teljes kifejlődését is akadályozhatják), sőt már eleve az a nézet furcsa, miszerint azok funkciója az időnyerés, hiszen a normális fejlődés folyamatát akasztják meg.¹¹¹ Ráadásul pozitív pszichológiai hatásuk sincs.¹¹² Ugyancsak veszélyes mellékhatásai lehetnek a hormonterápiának (jelentősen növeli például a szívproblémák esélyét).¹¹³ A társadalmi átmeneten áteső nemi diszfóriás gyermekek mentális állapota nem jobb a társadalmi átmeneten nem áteső társaiknál.¹¹⁴ Nemhiába vizsgálta felül és szigorította a területen úttörőnek számító svéd Karolinska Intézet az addigi protokollját (a pubertásblokkolók és hormonterápia használatát).¹¹⁵ Érdekes, hogy a sokat emlegetett „holland protokoll” kifejlesztői egyértelműen ellenezték a kiskorúak társadalmi átmenetét,¹¹⁶ de már a holland protokollt is megkérdőjelezzik.¹¹⁷

A rendelkezésünkre álló kevés adat mellett is megállapítható, hogy álságos az az érvelés, miszerint az, aki megbánja a tranzíciót, nem is volt transz (hiszen épp az a probléma, hogy ezek szerint nem tudjuk előre, ki fogja megbánni), és az sem kikezddhetetlen érvelés, hogy az, aki benne maradt a tranzícióban, eleve transz volt, és „tudta, ki ő”, ugyanis ez „legfeljebb azt bizonyítja, hogy ha gyógyszeresen

¹¹¹ MCHUGH PR, HRUZ PW, MAYER LB: Growing Pains: The Problems with Puberty Suppression in Treating Gender Dysphoria. *New Atlantis*, 2017; 52: 3-36. SCHNEIDER MA, SPRITZER PM, SOLL BMB, FONTANARI AMV, CARNEIRO M, TOVAR-MOLL F (ÉS MTSAI): Brain Maturation, Cognition and Voice Pattern in a Gender Dysphoria Case under Pubertal Suppression. *Front Hum Neurosci*, 2017; 11:528. VRIES ALC: Challenges in Timing Puberty Suppression for Gender-Nonconforming Adolescents. *Pediatrics*, 2020; 146: e2020010611.

¹¹² VRIES ALC, STEENSMA DT, DOLEREIJERS TAH, COHEN-KETTENIS PT: Puberty Suppression in Adolescents With Gender Identity Disorder: A Prospective Follow-Up Study. *J Sex Med*, 2011; 8: 2276-2283. CARMICHAEL P, BUTLER G, MASIC U, COLE TJ, DE STAVOLA BL, DAVIDSON S, ÉS MTSAI: Short-term outcomes of pubertal suppression in a selected cohort of 12 to 15 year old young people with persistent gender dysphoria in the UK. *PLoS ONE*, 2021; 16: e0243894.

¹¹³ KLINK D, CARIS M, HEIJBOER A, VAN TROTSBURG M, ROTTEVEEL J: Bone Mass in Young Adulthood Following Gonadotropin-Releasing Hormone Analog Treatment and Cross-Sex Hormone Treatment in Adolescents With Gender Dysphoria. *J Clin Endocrinol Metab*, 2015; 100: E270–E275. NOTA NM, WIEPJES CM, DE BLOK CJM, GOOREN LJG, KREUKELS BPC, DEN HEIJER M: Occurrence of Acute Cardiovascular Events in Transgender Individuals Receiving Hormone Therapy. Results From a Large Cohort Study. *Circulation*, 2019; 139: 1461–1462.

¹¹⁴ WONG WI, VAN DER MIESEN AIR, LI TGF, MACMAULLIN LN, VANDERLAAN DP: Childhood social gender transition and psychosocial well-being: A comparison to cisgender gender-variant children. *Clin Pract Pediatr Psychol*, 2019; 7: 241–253.

¹¹⁵ Sweden's Karolinska Ends All Use of Puberty Blockers and Cross-Sex Hormones for Minors Outside of Clinical Studies. Url: https://segm.org/Sweden_ends_use_of_Dutch_protocol. Elérés: 2022. május 11.

¹¹⁶ DE VRIES ALC, COHEN-KETTENIS PT: Clinical Management of Gender Dysphoria in Children and Adolescents: The Dutch Approach. *J Homosex*, 2012; 59: 301-320.

¹¹⁷ SZILVAY G: Transzgender protokoll: épp szétesik a nemváltoztatás-pártiak hivatkozási alapja. *Mandiner*. 2023. január 27. Url: https://mandiner.hu/cikk/20230127_transzgender_protokoll. Elérés: 2023. február 26. BIGGS M: The Dutch Protocol for Juvenile Transsexuals: Origins and Evidence. *J Sex Marital Ther*. 2022; 19: 1–21.

leállítják egy gyermek pubertását, ami miatt nem fejlődnek ki a másodlagos nemi jellegzetességei”, akkor „kevésbé valószínű, hogy meggondolja magát”.¹¹⁸

Az öngyilkos transz gyermekek nagy számáról szóló híradások gyakran olyan kutatásokra hivatkoznak, amelyeket 18 éven felüliek körében készítettek.¹¹⁹ Valójában nem magasabb a nemváltás előtt a nemi identitászavarral szenvedők közt az öngyilkosság aránya, mint más mentális zavartól szenvedők körében,¹²⁰ és azt sem sikerült kimutatni, hogy a tranzíció javítana a helyzeten.¹²¹ Az operáció utáni tizedik évtől ráadásul hirtelen felugrik az öngyilkossági hajlammal küzdő transzneműek száma, az össznépszerűségi átlag 19-szeresére.¹²² (A legújabb kérdőíves felmérések nemigen vizsgálják ezt az időtartamot, általában olyan személyeket kérdezik, akik 2-6 éve estek át az operáción.)¹²³

Tekintve, hogy az identitás (beleértve a nemi identitást) kamaszkor végére, a fiatalkor elején fixálódik, a pubertás idején pedig minden megkérdőjeleződhet, szigorú értelemben nem beszélhetünk „transz gyermekekről” (ahogy lényegében nem beszélhetünk „LMBTQ-gyermekekről” sem).¹²⁴ Mindent egybevetve Joanna Williams szerint a „transzgender ideológiának” korrozív hatása van.¹²⁵

S mindezek után az is megjegyzendő, hogy az Amerikai Pszichiátriai Társaság (APA) diagnosztikai kézikönyvének ötödik, 2013-as kiadása (DSM-5) még mindig a mentális zavarok közé sorolja a nemi diszfóriát.¹²⁶

¹¹⁸ SHRIER 2022: 146.

¹¹⁹ STOCK 2021: 186-195. Ilyen kutatás például: HAAS AP, RODGERS PL, HERMAN JL: Suicide Attempts among Transgender and Gender Non-Conforming Adults, 2014. [Url: https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Trans-GNC-Suicide-Attempts-Jan-2014.pdf](https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Trans-GNC-Suicide-Attempts-Jan-2014.pdf). Elérés: 2022. április 24. SCHEIM AI, PEREZ-BRUMER AG, BAUER GR: Gender-concordant identity documents and mental health among transgender adults in the USA: a cross-sectional study. *The Lancet*, 2020; 5: e196-203. Tévesen hivatkozta: NEUBERGER E: Félrevezető statisztikákkal harcol a Fidesz a nyugati „nemátalakító műtétek örülete” ellen. *Lakmusz*. [Url: https://www.lakmusz.hu/felrevezeto-statisztikakkal-harcol-a-nematalakito-mutetek-orulete-ellen-a-fidesz/](https://www.lakmusz.hu/felrevezeto-statisztikakkal-harcol-a-nematalakito-mutetek-orulete-ellen-a-fidesz/). Elérés: 2022. április 24.

¹²⁰ DE GRAFF NM, STEENSMA DT, CARMICHAEL P, VANDERLAAN DP, AITKEN M, COHEN-KETTENIS PT, ÉS MTSAI: Suicidality in clinic-referred transgender adolescents. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 2022; 31: 67-83.

¹²¹ Correction to Bränström and Pachankis. *Am J Psychiatry*, 2020. augusztus 1. [Url: https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2020.1778correction](https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2020.1778correction). Elérés: 2022. május 11.

¹²² DHEJNE ET AL. 2011.

¹²³ Lásd pl.: OLSON KR, DURWOOD L, HORTON R, GALLAGHER NM, DEVOR A: Gender Identity 5 Years After Social Transition. *Pediatrics*, 2022; [Url: https://watermark.silverchair.com/peds_2021056082.pdf](https://watermark.silverchair.com/peds_2021056082.pdf). Elérés: 2022. május 11. A tanulmány számos sebből vérzik: SEGM.ORG: Early Social Gender Transition in Children is Associated with High Rates of Transgender Identity in Early Adolescence. [Url: https://segm.org/early-social-gender-transition-persistence](https://segm.org/early-social-gender-transition-persistence). Elérés: 2022. május 11.

¹²⁴ Összefoglalóan lásd: MCHUGH PR, HRUZ P, MAYER LS: Brief of Amici Curiae in Support of Petitioner, Gloucester County School Board v. G.G., Supreme Court of the United States, 2017, No. 16-273 (2017.01.10.), 12. [Url: https://www.scotusblog.com/wp-content/uploads/2017/01/16-273-amicus-petitioner-mchugh.pdf](https://www.scotusblog.com/wp-content/uploads/2017/01/16-273-amicus-petitioner-mchugh.pdf). elérés: 2022. május 3.

¹²⁵ WILLIAMS J: *The Corrosive Impact of Transgender Ideology*. London: Civitas, 2020.

¹²⁶ APA: *Diagnostic of Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Washington, D.C/London: American Psychiatric Publishing, 2013. 451-459.

Természet/környezet

Lássuk, mit mond a gender-elmélet kritikus megközelítése a természet/környezet-vitáról! A vitának helyhiány okán most két összefoglalójára támaszkodom és ezeket ajánlom az olvasók figyelmébe: Richard Lippa pszichológusnak, a Kaliforniai Állami Egyetem professzorának, illetve Charles Murray szociológusnak egy-egy munkáját¹²⁷ (az utóbbié hamarosan magyarul is megjelenik). Mindkettő a témakör tudományos kutatásait és eredményeit tekinti át.

Murray konklúzióként öt megállapítást tesz: 1. A személyiségbeli különbségek a nemek között világviszonylatban azonosak, ráadásul a nemileg egyenlőbb és szabadabb társadalmakban nagyobbak. 2. Átlagosan, világviszonylatban a nőknek jobbak a beszédhez kapcsolódó készségei és a szociális érzéke, a férfiaknak pedig jobb a térlátása, a tájékozódási készsége, illetve több férfi van extrém matematikai tehetséggel vagy épp tehetségtelenséggel megáldva. 3. Ugyanígy elmondható, hogy a nők inkább az emberekkel, a férfiak inkább a dolgokkal kapcsolatos hivatást választanak maguknak. 4. Az agyra jellemző nemi különbségek összefüggenek a személyiségre, a képességekre és a társadalmi viselkedésre jellemző nemi különbségekkel. 5. A mindezen különbségek felszámolására törekvő külső beavatkozások (*gender mainstreaming*) csak limitált eredménnyel járhatnak.

Lippa pedig arra jut: a különböző környezeti és biológiai hatások együttesen „okozati bozótokat” (*causal thickets*) alkotnak, amelyek „interakciók nehezen elemezhető gubancái”, melyekben számos visszacsatolási kör is van. Ráadásul „a lehetséges interakciók listája vég nélküli, a visszacsatolások minden irányba hatnak, s elválaszthatatlanul összefonódnak”.¹²⁸ Azaz – vonhatjuk le a következtetést – a százalékos vita értelmetlen, környezet és biológia is erősen meghatározza a nemi szerepeket. Másrészt a környezeti hatásokat elemezve Murray megkülönbözteti a véletleneket, a miliőt és a „manipulálható környezet”-et, melyek közül csak az utóbbira tudunk igazán hatással lenni.

Mindkettejük rámutat, hogy a tudományos kutatások szerint bizony a férfi és női tulajdonságok jó része veleszületett (ha tetszik, „esszenciális”), akkor is, ha a környezetnek is nagy szerepe van. Igazolódott akkor a feminizmus nagy rémálma, a „biológiai determinizmus”? Nem: törvényszerűségekről van szó, amelyek „nagy

¹²⁷ LIPPA R: *Gender, Nature, and Nurture*. New York: Routledge, 2005. MURRAY C: *Human Diversity: The Biology of Gender, Race, and Class*. New York: Twelve, 2020: 19-132. Esszésként lásd még: ESOLEN A: *No apologies: Why Civilization Depends on the Strength of Men*. Regnery-Gateway, 2022.

¹²⁸ LIPPA 2005: 221.

átlagban” igazak. A determináció – hívja fel a figyelmet Steven Pinker – ezzel ellentétben 100 százalékos meghatározottságot jelent. A feministák valódi jelentésével ellentétesen használják a fogalmat.¹²⁹

Mindebből nem következik, hogy meg kellene felelnünk valamiféle szigorú férfiasság- és nőiesség-képnek, ahogy az egyéni hivatás- és életmódválasztás korlátozása sem következik belőle. Csak annyi következik belőle, hogy felesleges megpróbálni társadalompolitikákkal felülírni természetünkől fakadó törvényszerűségeket. Menjen bárki informatika szakra, de ne akarjuk kiegyenlíteni rajta a férfi-női arányt.

Gender mainstreaming

A feminista irodalmat olvasva óhatatlanul az a gyanúnk támad, hogy a társadalom átalakításának politikai célja előbb volt, mint a konstrukcionizmus. Gayle Rubin antropológus 1978-ban például kijelentette: ha a nemi szerepek társadalmi konstrukciók, akkor dekonstruálni is lehet őket, és létre lehet hozni egy „androgün, nemi szerepek nélküli (habár nem nem nélküli) társadalmat, amiben szexuális anatómiánk független mitőlünk, cselekedeteinktől és attól, hogy kivel szeretkezünk”.¹³⁰ Ez a cél jól mutatja a dualista felfogást (hiszen a „szexuális anatómiánk” a testünk, és ettől szeretne függetlenedni).

A kevésbé ambiciózus törekvések szerint is a *gender mainstreaming* „a nemek közötti esélyegyenlőséget a politikaformálás központjába helyezi”, „a *gender mainstreaming* a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének megvalósítását szolgáló átfogó politika”, mely azon strukturális egyenlőtlenségek (patriarchátus) ellen küzd, melyek „úgy próbálják igazolni a fennálló hatalmi rendet, hogy azt a természet rendjének állítják be”. Ebből következően „az eredményes egyenlőségi politika nem korlátozódhat arra, hogy a nőket felzárkóztassa a férfiközpontról, férfimércéjű társadalmi normákhoz. Hosszú távú célként a *társadalom és a közpolitika egésze (kiemelés tőlem – SZG)* szorul átalakításra, hiszen a gond az alapvető társadalmi normákkal és azok intézményes és közpolitikai megtestesülésével van.” Sőt: „A *gender mainstreaming* első lépése az alapvető társadalmi normák és intézmények felülvizsgálata és újragondolása a nők és férfiak közötti egyenlőség szempontjainak figyelembevételével. Különösen felülvizsgálatra szorulnak a nemi szerepekkel, jó családdal, jó munkaerővel, a

¹²⁹ PINKER S: *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*. New York: Viking, 2002: 174-185.

¹³⁰ RUBIN, G: *The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex*. In: Rayna R. Reiter (ed.): *Toward an Anthropology of Women*. London-New York: Monthly Review Press, 1975: 157-2010.

munka értékével, a munkahelyi érdemmel, a jó vezetővel vagy jó politikussal szemben támasztott elvárásokra vonatkozó társadalmi normák.”¹³¹

Ebből az következik: a *gender mainstreaming* szisztematikusan, állandó jelleggel és folyamatosan akarja monitorozni a társadalomban megjelenő, neki nem tetsző különbségeket. Ennek érdekében az emberek életének apró részleteibe és kis döntéseibe is beleszólnának, ami sokkal inkább az egyenlőséget érvényesítendő szinte rendőrállami alapon, mintsem a szabadságot. Mindezt demokratikus felhatalmazás nélkül. Az emberek autonómiáját hirdeti, de közben hamis tudattal vádolja meg azokat a nőket, akik nem értenek vele egyet, és „felülről” kívánja átalakítani a legbensőbb emberi viszonyokat, bevezetve és számonkérve valamiféle puritán, feminista etikettet.

Épp a társadalom (és az ember) átalakításának kísérlete az, amiért joggal nevezhetjük a gender-elméletet ideológiának. A feminista szerzők tiltakoznak ez ellen, mint amit ellenfeleik a megbélyegzésükre találtak ki, és ami a nemi egyenlőséget veszélyezteti.¹³² Ugyanakkor a feministák meglehetősen inkonzisztens és tág ideológia-koncepciót alkalmaznak. Azonban ha ideológián leíró jelleggel viszonylag konzisztens politikai nézetrendszert értünk, akkor ideológiamentesség nem létezik, mivel mindenképp értelmezzük a világot valahogy (Michael Freeden). Ez esetben a feminizmus egy politikai ideológia, hiszen a gender-elméletnek átfogó ember- és társadalomképe, valamint politikai programja van.¹³³ Viszont ez az ideológia-értelmezés nem tartogat különös izgalmakat, mivel ténélküli. Az ideológia egyik bevett, normatív értelmezése szerint azonban evilági eszkatológiát jelent (azaz a földi paradicsom megteremtésének kísérletét radikális társadalomátalakítással, például minden béklyó, minden struktúra magunkról való lerázásának átfogó tervét).¹³⁴ Ilyen értelemben a gender-elmélet, mint a *gender mainstreaming* idézett céljai mutatják, egyértelműen ideológia.¹³⁵ Ennek nyelvi vetülete a politikai korrektség (melynek központi jelentősége a társadalomátalakításban a posztmodern

¹³¹ BETLEN A, KRIZSÁN A, ZENTAI V: Partszélről a fősodorba. Gender mainstreaming kézikönyv. Budapest: Close Design Kft., 2009: 5-41.

¹³² TOLDY T, GARRAIO J: Gender Ideology: A Discourse That Threatens Gender Equality. In: FILHO WL, AZUL AM, BRANDLI L, SALVA AL, WALL T (EDS): Gender Equality. Springer, 2021. 1.11. ADRIÁN T: A Crusade Against the “Perverse Gender Ideology” – The New Campaign Used By Fundamentalists to Attack Trans, Intersex, Androgynous or Gender Fluid Persons. J Sex Med, 2017;14:e211-e350. HAMLIN CL: Gender Ideology: An Analysis of Its Disputed Meanings. Sociol Antropol, 2021; 10: 1001-1022. Kováts E, PÖIM M: Gender as Symbolic Glue. Budapest: Friedrich Ebert Stiftung, 2015.

¹³³ FREEDEN M: Ideology. A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2003.

¹³⁴ Lásd többek között: VOEGELINE: Új politikatudomány. Budapest: NKE-Molnár Tamás Kutatóközpont, 2014. OAKESHOTT M: Politikai racionalizmus. Budapest: Új Mandátum, 2001. UÓ: A hívő politika és a szkeptikus politika. Budapest: Századvég, 2020. MEGADJA G: A szabadság reakciós harcosai - A haladó politika közép-európai bírálata. Budapest: Századvég, 2019. UÓ: Az utópia hegemoniája. Budapest: NKE-Molnár Tamás Kutatóközpont, 2014. MOLNÁR T: Utópia: örök eretnokség. Budapest: Szent István Társulat, 1990. MOLNÁR AK 2021: 12-33.

¹³⁵ Átfogóan a kérdéstről lásd: SZILVAY 2021: 305-320.

nyelvelméletből fakad).¹³⁶ További ideológia-értelmezés az, amely szerint az ideológia egyetlen szempont mindent felülíró érvényesítése az élet minden aspektusában – a gender-elmélet esetében ez az egyenlőség. Ám az ideologikus mivoltáról szóló nyelvpolitikai vita elvezet a lényegtől, a valódi vita megállapításaink igazságértékéről kell szólnon, nem az ideológia címkéjéről. Ugyanakkor Maria Keffler arra is rámutat, hogy a transz-mozgalomnak van egyfajta kultikus-szektáriánus jellege is.¹³⁷

Mindenesetre a gender mainstreaming egyik következménye az, hogy az ettől kezdve az elnyomás fedőtörténetének tekintett szólásszabadságot felváltja az áldozatkultúra és a sértéstől való szabadság joga,¹³⁸ valamint a racionálisan kifejtett kritikát is fóbiának (homofóbia, transzfóbia stb.), gyűlöletbeszédnek nyilvánítják, kitágítva ezzel annak jelentését (nem csak a homoszexuálisok irracionális gyűlölete vagy az irtózás homofóbia, hanem a melegházasság szisztematikus kritikája is). Az LMBTQ-mozgalom itt visszafordítja az egykor őt érintő patologizálást a kritikusra. Ez a felfogás a kritikát az elnyomás és kirekesztés alattomos, racionalizáló megnyilvánulásának tartja. A kör bezárult: először racionális érveket követelnek, majd azokat racionalizálásnak nyilvánítják. Extrém esete ennek az, amikor a transzneműség kritizálását egyenesen „dehumanizálásnak” tekintik. Olyan ez, mintha például a keresztények azt állítanák, hogy aki nem fogadja el teológiájukat, az eleve keresztényellenes, és a pusztá elfogadás nem elég. Érthető persze, hogy azt, aki szerint a személyiségét a nyelv hozza létre, nyelvi eszközökkel (kritika) dekonstruálni lehet, de ez inkább ideológiai, mintsem pszichés érzékenység. Mindezt elmondhatjuk arra a felfogásra is, amely szerint a „biológiai esszencializmus” egyszerűen csak „tudományos rasszizmus”.¹³⁹ Holott valójában a feminizmus és a szociológia „biofóbiájáról” kellene beszélni¹⁴⁰ (melynek megnyilvánulása a „biologizmus” megbélyegző kifejezése).

Vajda Zsuzsanna és Kósa Éva leszögezik: „A nemi szerepek társadalmi meghatározottságát hangsúlyozó irányzat a férfiak és nők kapcsolatát kizárólag hatalmi, alá- és fölérendeltségi kapcsolatként hajlandó tekintetbe venni. Ugyanakkor következtelenül úgy foglalkozik e hatalmi viszonyokkal, hogy nem vizsgálja a közöttük lévő nyilvánvaló materiális, tényszerű különbségeket, sőt

¹³⁶ SZILVAY 2021: 333-342. HUGHES G: Political Correctness: A History of Semantics and Culture. Wiley-Blackwell, 2009.

¹³⁷ KEFFLER M: Visszalépés, visszaváltás és megtisztulás. Szabadítsa ki gyermekét a genderkultuszról! Budapest: MCC Press, 2022.

¹³⁸ CAMPBELL B, MANNING J: Az áldozatkultúra sikertörténete. Budapest: Századvég, 2021.

¹³⁹ BEM SL: A biológiai esszencializmus. In: KENDE A, Vajda R (eds.): Rasszizmus a tudományban. Budapest, Napvilág Kiadó, 2008: 147-198.

¹⁴⁰ ELLIS L: A discipline in peril: Sociology's future hinges on curing its biophobia. The American Sociologist, 1996; 27: 21-41.

elutasítja, hogy azok egyáltalában szerepet játszanak a nemi szerepek kialakulásában.” Vajda és Kósa felteszik a kérdést: „Ha a biológiai adottságoknak semmi közük a társadalmi szerepekhez, akkor vajon miért azok mentén alkotta meg minden eddigi kultúra a saját alapkategóriáit, miért beszélünk férfiról és nőről?”¹⁴¹

Steven Pinker szerint ma a társadalomtudományokban három téves feltételezés van elterjedve az emberi természettel kapcsolatban: a *tabula rasa*, az üres lappal való születés elképzelése; a *noble savage* feltételezése, azaz hogy az ember jónak születik és a társadalom rontja meg; végül pedig hogy függetleníteni tudjuk magunkat a biológiától. Pinker szerint ezeket a téves meggyőződéseket a téves mivoltuk beismerésének következményeitől való félelem hajtja: félünk az egyenlőtlenségtől, a tökéletlenségtől, a determináltságtól és a nihilizmustól.¹⁴² Joanna Williams szerint a feminizmus a nők ellen fordult.¹⁴³

Nem a társadalom rontja el az embert, hanem az esendő emberek alkotnak esendő társadalmakat, amelyek persze visszahatnak az emberre. Ha ugyanis az ember eredendően jó, és csak a társadalom rontja el, akkor lehetetlen választ adni a kérdésre, hogy hogyan is került homokszem a gépezetbe, hogyan került a rossz (beleértve az agresszivitást, elnyomást, erőszakot) az eredendően csupa jó ember alkotta társadalomba. Azaz nem Rousseau-nak, hanem Szent Ágostonnak van igaza.¹⁴⁴ A mai ideológiai vitáink jó része az eltérő emberképekből fakad.¹⁴⁵

A feminizmus furcsa mód azonosítja a vele kritikus, hagyományos szemléletű törekvéseket az ötvenes évek amerikai szemlélete iránti valamiféle nosztalgiával és az ipari forradalomtól a szexuális forradalomig tartó modellek igenlésével, melyeket szoros kapcsolatba hoz a kapitalizmussal. Mintha a világot 1789-ben teremtették volna. A feminizmus egyszerre kritizálja a felvilágosodást és védelmezi azt a „reakciós” törekvésekkel szemben; holott a konzervatív felfogás első képviselői voltak a felvilágosodás, a kapitalizmus és az ipari forradalom első kritikusai.¹⁴⁶ A politikai konzervativizmus ugyanakkor a sokszínűség és szabadság zálogaként tekint a természetes egyenlőtlenségekre. Emellett ellenzi a „társadalommérnökséget”, mind forradalmi, mind reformista módozataiban. Az

¹⁴¹ VAJDA ZS, KÓSA É: Neveléslelektan. Budapest: Osiris, 2005: 240-241.

¹⁴² PINKER 2002.

¹⁴³ WILLIAMS J.: Women Vs. Feminism: Why We All Need Liberating from the Gender Wars. London: Emerald Publishing Limited, 2017.

¹⁴⁴ DE MAISTRE J: Szentpétervári beszélgetések. Budapest: Századvég, 2021. Lásd a két szerző vallomását, valamint: HARTLEA: The Modern Self in Rousseau's Confessions: A Reply to St. Augustine. University of Notre Dame Press, 1983.

¹⁴⁵ SOWELL T: Conflict of Visions: Ideological Origins of Political Struggles. New York: Basic Books, 2007.

¹⁴⁶ EGEDY G: Brit konzervatív gondolkodás és politika. Budapest: Századvég, 2005: 7-71. NYIRKOS T: Az ötféjú sas. Teológia és politika a francia ellenforradalomban. Máriabesnyő: Attraktor, 2014. KOLOZI P: Conservatives Against Capitalism: From the Industrial Revolution to Globalization. Columbia University Press, 2017.

emberi természetet kordában kell tartani (hagyomány, erkölcs, intézmények), de átalakítani vagy megtagadni nem lehet. A tudomány emberről való tudása is közelebb áll a korlátozott/tragikus/pesszimista/realista, mint a korlátlan/utópikus/optimista/idealista emberképhez.¹⁴⁷

Ezért hívják a konzervativizmust „a tökéletlenség politikájának”: mert az elfogadja az emberi természetet olyannak, amilyen: tökéletlennek.¹⁴⁸ Ez nem jelenti azt, hogy a feministák némely törekvéseit ne tudná a magáénak vallani, de ez éppen inkább a kisebb kiigazításokra vonatkozik, mindarra, amit a feminizmus inkább felszíni kezelésnek, s szükségesnek, de nem elégségesnek tart. A *gender mainstreaming* „mélyre ható”, a problémát „gyökerénél megragadó”, ambiciózusabb társadalommérnöki terveit a konzervativizmus teljes mértékben ellenzi, hisz az alapvető társadalmi struktúrákat, prepolitikai tényezőket – köztük a heteronormativitást, a nemi binaritást és a nemi szerepek jó részét – épphogy inkább megőrizni szeretné. Nem akarja visszaküldeni a nőket a konyhába és üdvözli, hogy mára ugyanannyi választási lehetőségük van, mint a férfiaknak, de elismeri a férfi és női mivoltból fakadó törvényszerűségeket, és az egyéni választás támogatása mellett nem kíván numerikus egyenlőséget és normamentességet erőltetni a társadalomra. Emellett pedig ellenzi, hogy a mindent meghatározó legfőbb értéknek az egyenlőséget és a diszkrimináció elleni küzdelmet tegyék meg.¹⁴⁹

Az is kifogásolható, hogy a befogadás és elfogadás amúgy érthető jelszavának nevében manipulálják a tudományt és más szempontokat nem vesznek figyelembe. Az érzékenyítésnek megvan a maga helye, a diszkrimináció, kirekesztés és zaklatás ellen küzdeni kell, de ennek nem lehet az az ára, hogy letagadjuk az ember nemi meghatározottságát; és nem rendelhetünk alá ennek mindent. Az ember örök esendőségéből és gyarlóságából fakadóan pedig el kell fogadnunk, hogy a rossz kitörölhetetlen a világból, így a diszkrimináció, a kirekesztés és a zaklatás sem irtható ki örökre (a kanti örök béke sosem jön el), az egyenlőtlenség pedig társadalmaink természetes tényezője.¹⁵⁰

A két igen különböző felfogást jól érzékelteti Molnár Attila Károly: „míg a klasszikus liberalizmus és a konzervatívok szerint a korlátozó viszonyok – közösségek, tekintélyek, elkötelezettségek – védik az egyént, és pontosan ezek miatt kevésbé szorul rá a piacra vagy az államra, és ezek révén tud ellenállni az utóbbiaknak, addig az egyre radikálisabb haladárok szerint e magánéleti viszonyok tartják fenn a gazdasági és politikai elnyomásokat, ezért kell

¹⁴⁷ PINKER 2002: 283-305.

¹⁴⁸ QUINTON A: A tökéletlenség politikája. Pécs: Tanulmány kiadó, 1995.

¹⁴⁹ KEKES J: Az egalitarizmus illúziói. Máriabesnyő-Gödöllő: Attraktor, 2004.

¹⁵⁰ SOWELL T: Diszkrimináció és egyenlőtlenségek. Budapest: MCC Press, 2022.

megszabadulni tőlük.” S ez a hozzáállás „ugyanannak a felvilágosodás óta tartó utópista törekvésnek a része, ami az ember felszabadításával igyekszik elérni a problémamentes világot.”¹⁵¹ Problémamentes világ azonban nem hozható létre.

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a gender-elmélethez kritikusan viszonyulók, a fent vázolt kritikát részben vagy egészben osztók tábora mind filozófiai, mind politikai meggyőződését tekintve sokszínű, a mindenféle értelemben vett konzervatívoktól a különféle liberálisokon át a radikális baloldaliakig tart. Az alapvetően liberális világlátású Debra Soh neurobiológus-szexológus például szinte minden, nemiséggel kapcsolatos kérdésben arra jut, amire a jelen tanulmány.¹⁵²

A tudomány korlátairól és elfogultságáról

Mindezzel együtt attól is óva intenek, hogy azt várjuk: a végső bizonyosságot a tudomány hozza el nekünk. Részben azért, mert a vitathatóság a tudomány lényegéhez tartozik. Részben azért, mert tudunk a tudományos paradigmaváltások létéről.¹⁵³ Részben azért, mert jól tudjuk, hogy – főleg a társadalom- és bölcsészettudományok terén – lehetséges tudományosan érvelni egymással ellenkező álláspontok mellett is egyszerre, egy időben. Részben pedig azért, mert az olyan ügyekben, amelyekben a nyilvánosság megosztott, szinte mindig ellentmondásosak a bizonyítékok.¹⁵⁴

Mindennek fényében érthetetlenek az LMBTQ-mozgalom politikai céljaival azonosuló tudósok azon törekvései, amelyek az ezen törekvéseknek kedvező tudományos eredményeket véglegesnek és vitathatatlanak, az azokat alá nem támasztó eredményeket pedig nemes egyszerűséggel „tudománytalannak” igyekeznek beállítani (például a „szivárványcsaládokkal” vagy a reintegratív terápiákkal kapcsolatban).

Ehhez kapcsolódóan pedig megkérdőjelezhető a *peer review* minőségbiztosítási intézményének kettős kezelése is: egyrészt annak fetisizálása („csak az tudományos, ami *peer reviewed*”), másrészt ezzel némileg feszültségben álló kikezdése és módszertani-elfogultsági vitára váltása akkor, amikor nem „megfelelő” eredményre jutó tanulmány jut át a rendszeren (azaz álságos a formális és tartalmi követelményekre vonatkozó érvek opportunistá válogatása). Ugyanis a lektorálási rendszer világnézetileg egyre elfogultabb, ahogy a lektorok

¹⁵¹ MOLNÁR AK: Ki mit konzerválna. Budapest: Századvég, 2022: 213.

¹⁵² SOH D: The End of Gender: Debunking the Myths about Sex and Identity in Our Society. New York: Threshold, 2020.

¹⁵³ KUHN TS: A tudományos forradalmak szerkezete. Budapest: Osiris, 2002.

¹⁵⁴ TITTLE C: The Arrogance of Public Sociology, Soc Forces 2004; 82: 1639-1643.

emberi esendősége is egyre nyilvánvalóbb.¹⁵⁵ Azaz kiváló tanulmányok szorulnak ki a legmagasabb presztízű folyóiratokból, ha politikailag nem elég korrektek, viszont kiváló, lektorált folyóiratban megjelenő kutatásokat igyekeznek diszkreditálni eredményeik miatt (erre a legjobb példa Mark Regnerus esete). Valójában a *peer review* rendszerének elfogultsága ötven éve téma a tudásszociológiában. Nem is beszélve arról, hogy nincs tökéletes módszertan, amibe annál könnyebb belekötni, minél összetettebb kérdést vizsgálunk, s itt a tudománynak van egy episztemológiai problémája (leginkább az örökbefogadás kérdésére gondolok). Ennélfogva elkeseredett és végtelenített módszertani viták zajlanak; sűrűn, könnyedén osztogatják a „tudománytalan” címkét ahelyett, hogy elismernék: a tudomány is tökéletlen. Mindeközben elfeledkeznek róla, hogy a szakmai tapasztalat és a klinikai megfigyelések épp annyira részei a tudománynak, mint a kérdőíves adatszerzés.

Ezekkel a megjegyzésekkel nem kívánom „dekonstruálni”, delegitimálni a tudományt (sem a *peer review* intézményét), ahogy paradox módon teszi azt sok posztmodern, a gender-elmélettel és az LMBTQ-mozgalommal azonosuló szerző, miközben előszeretettel hivatkozik a tudomány autoritására. Pusztán a korlátjaira szeretnék figyelmeztetni. Nem vagyok sem a tudomány mindenhatóságát hirdető szcientista, sem azt pusztá hatalomharcnak tekintő radikális szkeptikus. Viszont a tudományt (benne az amúgy fontos minőségbiztosítási faktort jelentő lektorálást) is esendő és hibázó, egyszerre érték- és érdekezérelt emberek művelik, a tudományos világra pedig jellemző egyfajta konformizmus, amely kirekesztő is lehet,¹⁵⁶ nem is beszélve az átpolitizáltságáról, mely leginkább a szociológiára, a kulturális antropológiára és a pszichológiára jellemző.¹⁵⁷ Eme „politikai eredetű vakság látványos megnyilvánulása pedig a biológia eredményeinek elutasítása”.¹⁵⁸ A társadalomtudományos egyetemi elit magát politikailag homogén, popperi értelemben zárt társadalommá tette.¹⁵⁹

¹⁵⁵ HOLLANDER P: Peer Review, Political Correctness, and Human Nature. *Acad Quest*, 2013; 26: 148–156. WEISSBERG R: The Hidden Costs of Journal Peer Review. *Acad Quest*, 2013; 26: 157-165. ABRAMOWITZ SI, GOMES B, ABRAMOWITZ CV: Publish or politic: Referee bias in manuscript review. *J Appl Soc Psychol*, 1975; 5: 187–200. ARMSTRONG JS: Peer review for journals: Evidence on quality control, fairness, and innovation. *Sci Eng Ethics*, 1997; 3: 63–84. MAHONEY MJ: Publication prejudices: An experimental study of confirmatory bias in the peer review system. *Cognit Ther Res*, 1977; 1: 161–175.

¹⁵⁶ SHIELDS-DUNN 2016. MARANTO R, REDDING RE, HESS FM (eds.): *The Politically Correct University: Problems, Scope, and Reforms*. Washington D.C.: AEI Press, 2009. HEATHER MD: *The Diversity Delusion: How Race and Gender Pandering Corrupt the University and Undermine Our Culture*. St. Martin's Press, 2018. MOLNÁR AK: *Zárt társadalom ma: jobb és bal az egyetemen*. Századvég, 2021; 1: 131-158.

¹⁵⁷ Lásd pl.: SMITH 2014. MARANTO-REDDING-HESS 2009. FRISBI CL, REDDING RE, O'DONOHUE WT, LILIENTHIELD SO (Eds.): *Ideological and political bias in psychology: Nature, scope and solutions*. New York: Springer, 2022. INBAR Y, LAMMERS J: Political Diversity in Social and Personality Psychology. *Perspect Psychol Sci*, 2012; 7: 496–503. HONEYCUTT N, JUSSIM L: A Model of Political Bias in Social Science Research. *Psychological Inquiry*, 2020; 31: 73-85.

¹⁵⁸ MOLNÁR 2021.

¹⁵⁹ Uo.

Visszatetsző és önellentmondásos, hogy a minden korábbi konszenzust megkérdőjelező, posztmodernbe burkolt gender-elmélet és az LMBTQ-mozgalom szimpatizánsai, radikálisan szkeptikus elméleti háttérrel (kritikai elméletek) a saját alapvetéseiket és meggyőződéseiket kikezdehetetlen végső igazságnak vélik, magyarán nem tartják alkalmazhatónak saját módszertanukat saját magukra.¹⁶⁰ Azaz magukra nem hajlandóak foucault-i „igazságrezsimeként” tekinteni (mint dominanciáját és értelmezési monopóliumát őrző egyetemi hatalmi elite),¹⁶¹ pedig ez saját felfogásukból szükségszerűen következne. Ez a hozzáállás joggal nevezhető a relativizmus diktatúrájának.¹⁶²

Végső következtetések

Simone de Beauvoironak tehát csak abban az értelemben van igaza, hogy a nő nem születik felnőtt nőnek; azonban női neműnek születik, ahogy a férfi is férfi neműnek születik; és idővel kibontakozik női és férfi mivoltuk. Viszont nővé és férfivá kell válniuk, hiszen ez a rendeltetésük, ezt jelenti az emberi mivolt. Testi mivoltunknak ugyanis van magából fakadó, eredendő értelme, rendeltetése, és így rendeltetészerű értelmezése is van. A gender-elmélet nem veszi figyelembe azt az alapvető igazságot, hogy természetünkből fakadóan nem akármire, hanem valamire vagyunk szabadok, s emberi, nő vagy épp férfi természetünkkel harmóniában kell lennünk.

Ebből kifolyólag a „szülőség” valójában mindig apaságot és anyaságot jelent, és nem is jelenthet mást, ahogy gyermekeinket is fiúnak és lánynak, férfinak és nőnek kell nevelnünk, hiszen a férfiasság és a nőiesség is a testi természetünkben gyökerezik. Némi mozgásterünk van, de nem akármekkora. Férfi és női természetünkkel összhangban kell lennie a társadalmi normáknak is: „mindez meghatározza szabadságunkat, méghozzá drámai módon, akár tetszik, akár nem”.¹⁶³ Ugyanis „a nemek szerinti társadalmi szerkezet e biológiai tényhez való egyetemes alkalmazkodás”,¹⁶⁴ a nemi különbségek figyelmen kívül hagyásának vagy eltörlésük kísérletének pedig súlyos következményei lesznek.

Jól látható az élet minden területére alkalmazott gender-elmélet, illetve az azzal szemben megfogalmazott kritika szisztematikus szembenállása. Világok harca dúl: „nincs kompromisszum, amit igazán el lehet itt érni, hiszen az egyik nem

¹⁶⁰ Lásd: PLUCKROSE-LINDSAY 2020.

¹⁶¹ FOUCAULT M: The political function of the intellectual. *Radical Philosophy*, 1977; 17: 126-133.

¹⁶² XVI. Benedek pápa szóhasználata a 2005-ös konklávé megnyitóbeszédében. Lásd: XVI. Benedek: A világ világossága. Peter Seewald beszélgetései a pápával. Budapest: Duna International-Új Ember, 2010: 65-74. JANKUNAS GT: The Dictatorship of Relativism. Pope Benedict XVI's Response. New York: St Paulis, 2011.

¹⁶³ MCCARTHY MH: Gender Ideology and the Humanum. *Communio*, 2016; 43: 274-298.

¹⁶⁴ UDRY JR: Biological Limits and Gender Construction. *Am Sociol Rev*, 2000; 65: 443-457.

tudja asszimilálni a másikat. A két világ külön premisszákon alapszik, és ellentétes egymással.”¹⁶⁵ Az esetleges eszmecsere pedig emiatt gyakran süketek párbeszéde.¹⁶⁶

A gender-elmélettel kapcsolatos viták azért olyan elkeseredettek, mert két, egymással szemben álló világkép, társadalomkép és emberkép ütközik bennük, és a legalapvetőbb meggyőződéseink is megkérdőjeleződnek általa. A gender-elmélet tovább mélyítette azt a szakadékot, amely a felvilágosodással és 1789-cel keletkezett. Aki pedig beszáll a vitába, az ennek a szakadéknak néz a sötét homályba vesző, szédítő mélységébe.

A tolerancia, a megértés és az elfogadás érzelmi intelligencia kérdése, és mindenkinek jár, ám nem jelent sem normalizációt, sem egyetértési kötelezettséget. A *modus vivendi* csak akkor oldható meg, ha a gender-elmélet képviselői sem akarják kötelezően elfogadtatni világ- és emberképüket az érzékenyítés jelszavával.

¹⁶⁵ TRUEMAN 2020: 347.

¹⁶⁶ MACINTYRE A: *Whose Justice? Which Rationality?* University of Notre Dame Press, 1988. UŐ: Az erény nyomában. Budapest: Osiris, 1999.

FÓRUM

BÁNKI M. CSABA

GENDER-ELMÉLET, GENDER-KONSTRUKCIÓ, VAGY GENDER-IDEOLOGIA?

(Hozzászólás Szilvay Gergely *A gender-elmélet kritikájának vázlata*
című tanulmányához)

*Mottó: „A valóság megismerésének legfőbb akadálya
nem a tudatlanság, hanem a tudás illúziója.”*

(Daniel J. Boorstin: The Discoverers, 1983)

Szilvay Gergely dolgozatának már a címe is mértéktartást jelez: tudatosan és illő szerénységgel vállalja, hogy ekkora terjedelemben a témának csupán egy nagyon tömör “vázzatát” foglalhatja össze. Pontosan ezt is teszi, egyszerre szabatos és olvasmányos nyelvezettel, sőt ami különösen dicséretes: az elvontabb, máshol gyakran körülményes homályba burkolt elméleti kategóriákat is érthetően, ugyanakkor torz szimplifikációk nélkül használja. Az írás kézzelfogható célja semmi más, mint a gondolatébresztés és a racionális továbbgondolás. Illetve talán az, hogy felkelti az olvasó érdeklődését és kíváncsiságát a szerző hasonló címmel (*A gender-elmélet kritikája*) nemrég megjelent könyve iránt.

A több könyvtárnyi, rendkívül szerteágazó filozófiai háttérből nyújtott csipetnyi kóstoló a téma lényegre törő, de nyilván csak kivonatos összegzése. Nem fért bele például, hogy a posztmodern ontológiai relativizmus egyáltalán nem új találmány, hiszen a gyökerei minimum 2400 évesek: ha hihetünk Platónnak, akkor legalábbis Prótagorasz “*pantón khrématón metron anthrópon einai*” („mindennek mértéke az ember”) tételéig,¹ illetve Gorgiász nevezetes három tételéig („semmi nem létezik; ha mégis, nem volna megismerhető; ha mégis, nem lenne közölhető”)

¹ Platón: Theaitétosz, 152 a.

nyúlnak vissza². Feltéve persze, hogy ezek az állítások nem csupán a szofisták retorikai ügyességét illusztráló paródiák voltak, ahogy egyes kutatók néha gyanítják.

Jók a posztstrukturalizmus / de(kon)struktivizmus logikai ellentmondásait megvilágító példák, de ezeknek is csak kevés hely jutott. Köztük például annak a paradoxonnak, hogy ha minden állítás kizárólag szociális konstruktum („narratíva”), akkor ez az állítás maga is az – tehát ennek se lehet objektív valóságtartalma, tényszerű igazsága, így az ellenkezője is ugyanúgy igaz lehet. „Minden krétai hazudik” – mondta a krétai Epimenidész... Jacques Derrida erre hivatkozva ki is jelentette³, hogy a de(kon)strukció valóban soha nem ér véget, önmagát is de(kon)struálja, és egyáltalán nem célja semmiféle rekonstrukció. Pontosan erre utal a szóba – általam – beszúrt zárójel.

Természetesen igaz, sőt fontos felismerés, hogy a bennünket érő hatások jelentős része szociális konstruktum. Ahogy az ismert minnesotai pszichológus, *Paul E. Meehl* fogalmazta: „*Majdnem minden hitünk, igazságunk és meggyőződésünk másoktól ered és mások tekintélyén alapszik, hiszen sem időnk, sem elegendő hozzáértésünk nincs mindennek személyesen utánajárni...*”. Csakhogy ő rögtön így folytatja: „*Mások véleményében megbízni racionális dolog, FELTÉVE, HA jól választjuk meg azokat a «másokat» és helyesen mérlegeljük a tőlük kapott információt*”⁴. Vagyis abból, hogy valami szociális konstruktum (mert a nyelv, egy szociális konstruktum közvetíti a számunkra) NEM következik, hogy nincs objektív valóságtartalma, hogy igaz vagy hamis volta csakis tetszés kérdése, hogy kívánságra választható, vagy önkényesen bármi mással helyettesíthető volna. Akkor sem, ha a posztmodernnek pontosan ezt állítják. Már ha valóban ezt állítják – mert néha nem könnyű eldönteni. Legnevesebb képviselőik ugyanis, Jacques Lacantól Judith Butlerig, rendszerint olyan terjengősen ál-szofisztikált ködbe burkolózva írnak, amit alkalmasint ők maguk se tudtak megkülönböztetni egy szándékosan huncut paródiának szánt üres szósalátától⁵.

Bertrand Russell ezzel szemben többször rámutatott az emberi irracionalitás lényegére: arra, hogy kiragadott jelenségek anekdotikus megfigyeléséből hibás logikával ésszerűtlen következtetésekre jutni – és azokhoz erősen ragaszkodni – nem valami ritka aberráció, nem az elmebaj jele, hanem a szokványos emberi

² Vö. Steiger Kornél (szerk.): *A szofista filozófia. Szöveggyűjtemény.* Atlantisz, Budapest, 1993. 29-34. és 137-141.

³ Silverman HJ (ed): *Derrida and Deconstruction.* Taylor & Francis e-Library, 2004.

⁴ Meehl PE: *Toward an integrated theory of schizotaxia, schizotypy, and schizophrenia.* *J Person Disord* 1990, 8: 1-99.

⁵ Sokal, A: "Revelation: A Physicist Experiments with Cultural Studies". *Editors of Lingua Franca* (2000), pp. 49–54.

elme többé-kevésbé természetes állapota⁶. Nem túl nehéz felismerni, hogy a gender-elmélet számos összetevőjére ez a definíció pontosan ráillik. Szilvay Gergely „vázlata” helyesen emel ki néhány ilyen súlyponti kérdést, mint amilyen például a „rossz testbe születés” mitológiája, a „nem-bináris” nemiség vagy az új nemi „identitások” burjánzó spektruma. Ezekről szólva a bizonyítékok felsorolása mellett az érvelés logikája is példaszerű. Ami viszont a cikkben nem kap kellő hangsúlyt: a genderelmélet szofisztikájának egyik alkotóeleme, hogy módszeresen (szándékosan?) összekeveri az interszexualitást, a nemi orientációt és a nemi identitást minőségileg különböző jelenségeit. Erre a legjobb példa maga az „LMBTQI...” fogalom, ami már a nevében is egybemossa például a homoszexuális *orientációt* a transznemű *identitással*, vagyis az almát a narancssal... de semmi baj, hiszen pont a gender-elmélet képviselői szerint ez az egész kizárólag szociális konstrukció, vagyis nincs objektív igazságtartalma, nincs mögötte a szövegen kívüli valóság („*il n'y a pas de hors-texte*”⁷), így Derrida módszerét követve bármikor és mindenestől de(kon)struálható. Bár ezt Szilvay Gergely cikke érthető módon meg sem kísérli, hiszen a szerző nem filozófus – de valaki más egyszer talán kedvet kap hozzá.

Néhány további alaptételt is érdemes végiggondolni. „Rossz / ellenkező nemű testbe születni” nyilvánvalóan csak egy metafizikai dualistának lehet, aki egészen biztosan tudni véli, hogy test és lélek egymástól függetlenül külön fogan és külön készül, aztán amikor „összeköltöznek”, akkor egyik-másik lélek netán eltévesztheti az ajtót...

Simone de Beauvoir tétele is vitathatatlan: „(Felnőtt) nőnek nem születik az ember, hanem azzá válik”. A zárójel fontos, és a tétel a férfiakra, vagy a transzneműekre ugyanúgy igaz. Senki nem születik „késznek”, hanem az újszülött a benne rejlő biológiai programok és az őt érő környezeti hatások komplex kölcsönhatásai révén válik felnőtt férfivá vagy nővé. Ez a folyamat sokmillió év evolúciója során sikeresnek bizonyult, és az emberek döntő többségében koherens, harmonikus eredményre vezet. Néha nem. Viszont ha a folyamat eleve „determinált”, tehát külső hatásokkal nem befolyásolható, ahogy a gender-aktivisták hirdetik, akkor ők miért akarnak mégis – hangosan és tovakodóan – kiskorú, még fejlődésben lévő gyerekeket ilyen hatásoknak kitenni?

Itt válik szét az elmélet és az ideológia. Egy tudományos(nak szánt, vélt, vagy mondott) elmélet a *valóságról* állít valamit, amit azután tényleges megfigyelésekkel próbálunk igazolni, vagy cáfolni. Akik szerint nem létezik objektív valóság / tárgyi igazság, azok számára (tudományos) elméletek sem

⁶ Bertrand Russell: *Sceptical Essays*. Routledge Classics, London, 1996.

⁷ Jacques Derrida: *Of Grammatology*, Johns Hopkins University Press, 2016.

létezhetnek, hanem csakis szociális konstrukciók, „narratívák”. Amikor pedig egy narratíva politikai célokat szolgál, vagy – a legtágabb értelemben – politikai aktivizmus vezéreszméje lesz, azt ideológiának hívják. A különbség lényegét semmi nem fejezi ki pontosabban, mint Karl Marx sírfelirata Londonban, a Highgate temetőben⁸: „A filozófusok a világot csak különbözőképpen értelmezték; de a feladat az, hogy megváltoztassuk.” A gender-ideológia minden kétséget kizáróan ebbe a kategóriába tartozik, ahogy ez néhány nyíltan terjesztett, évek óta korlátlanul hozzáférhető internetes videó⁹ szövegéből félreérthetetlen: „we’ll convert your children...we’re coming for your children...we’ll corrupt your kids...” és így tovább. Ami persze lehetne akár a szólásszabadság megnyilvánulása is, ha megfordítva ugyanez lenne a mérce. Csakhogy nem az. Ellenkezőleg: a gender-ideológia a „fejlett” világ számos egyetemén, a „fősodratú” médiumok többségében, sőt helyenként a közéletben is kötelező hitvallássá vált, amit ott fenntartások nélkül hinni, sőt minél hangosabban hirdetni kell. Sok vonása kifejezetten kultikus jellegű, mint a (gyerekekre irányuló!) toborzás, az indoktrinálás, a militáns propaganda és a fanatizmus – a kívülállók elleni gyűlölet szítása¹⁰. A legkisebb véleménykülönbség is „gondolatbűn”, ami megtorlást vonhat maga után. A másképp gondolkodókat ellenségként kezelik és tárgyyszerű viták helyett személyeskedő, válogatott címkékkal igyekeznek hitelteleníteni, ami miatt a célbavettek karrierje, szakmai reputációja, olykor a megélhetése is veszélybe kerülhet¹¹. Mindez azért nagyon árulkodó, mert a kínaiak már 2500 éve tudták: „Aki erővel hallgattatja el a másikat, az elismerte, hogy alulmaradt a vitában”.

Javíthatatlan optimizmussal azt remélem, hogy Szilvay Gergely kiegyensúlyozott, jól dokumentált és szakszerű tanulmánya jó példa lehet ennek az ellenkezőjére. A cikk állításai és következtetései természetesen vitathatók (ahogy a tudományban minden, de hát pontosan ez a tudományosság lényege!), viszont mindenképpen vitára érdemesek. Akkor is, ha egyeseket visszatart a félelem, hogy a gender-ideológia – illetve a hozzá hasonlóan hangos, érzelmentelített mozgalmak („woke”, rassz, „cancel-culture”) – kritikája olykor „politikai síkra terelődhet”. A valóság az, hogy ezeket nem kell odaterelni. Eleve ott vannak. Lassan az egész „fejlett” világra igaz, amit Charles Murray *Human Diversity* című könyvében ír: a valódi választóvonal már egyáltalán nem liberálisok és konzervatívok, hanem sokkal inkább *mindkét táboron belül* a társadalmat bármi áron, erőszakkal átalakítani akaró „progresszív radikálisok”, és

⁸ A sírfelirat forrása: Marx Feuerbachról, in Engels: Ludwig Feuerbach és a klasszikus német filozófia vége, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 82. Kiemelések az eredetiben.

⁹ Például: <https://www.youtube.com/watch?v=ArOQF4kadHA>

¹⁰ Maria Keffler: Visszalépés, visszaváltozás és megtisztulás. MCC Press, Budapest, 2022.

¹¹ Charles Murray: Human Diversity. Hachette Book Group, Inc., New York, 2020.

velük szemben a közösségek történelmileg kialakult természetes rendjét a józan ész határáig megőrizni igyekvők között húzódik.

A világmegváltó progresszív mozgalmak fő veszélye ma is az, mint régen: hogy valóságos tudás helyett kiragadott féligazságokból („a tudás illúziójából”) utópiákat építenek, és azokat erővel rá akarják kényszeríteni mindenki másra. Világuk a magukat Istennek képzelő műkedvelők világa – pontosan úgy, ahogy Madách Imre adta Lucifer szájába 1862-ben:

*„...Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi. -
Te nagy konyhádba helyzed embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát Istennek képzeli.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől?”*

SZERZŐINK

Dr. Szilvay Gergely PhD, politológus, újságíró, a *Mandiner* főmunkatársa

Prof. Dr. Bánki M. Csaba, az MTA doktora, pszichiáter, pszichofarmakológus kutató, a Magyar Pszichiátriai Társaság alapító tagja, az MPT Biológiai Pszichiátriai Egyesületének elnöke

TARTALOM

Turgonyi Zoltán

Lectori salutem.....1

TANULMÁNY

Szilvay Gergely

A gender-elmélet kritikájának vázlata.....4

FÓRUM

Bánki M. Csaba

Gender-elmélet, gender-konstrukció, vagy gender-ideológia?.....41

Szerzőink.....46

A Magyar Bioetikai Társaság 2023. és 2024. évi működését és a Magyar Bioetikai Szemle kiadását a Nemzeti Együttműködési Alap és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatta.

